

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Viestinnän koulutusohjelma / Graafinen suunnittelu

Eini Suominen

SELKOKIELISEN TEKSTIN KUVITUS

Opinnäytetyö 2012

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Viestinnän koulutusohjelma

ESIMERKKI, ERKKI	Selkokielen tekstin kuvitus
Opinnäytetyö	41 sivua + 10 liitesivua
Työn ohjaaja	Opettaja Antti Halonen
Toimeksiantaja	Papunet
Huhtikuu 2012	
Avainsanat	graafinen suunnittelu, selkokieli, selkokuva, kuvitus

Selkokielen materiaalin tarve lisääntyy maassamme jatkuvasti. Selkokielen kehittämisen ohella myös toimivien selkokuvien tuottaminen tulee entistä tärkeämmäksi. Tämän opinnäytetyön teoriaosuus etenee selkokielen ominaisuuksista selkokuvaan ja selkokuvittamiseen. Produktiivisen osan esittelyn myötä työssä käsitellään kuvituksen teoriaa selkokuvan näkökulmasta.

Produktiivisen osion aiheena oli kuvittaa lyhyt tietopohjainen, rikosaiheinen tarina Papunetin verkkosivuille. Papunet on puhevammaisuutta ja selkokieltä käsittelevä Internetsivusto. Valmis tarina julkaistaan Papunetin pelisivuilla, johon on koottu kuvitettuja selkokielisiä satuja ja tietopohjaisia tekstejä. Sivuston kuvatarinoissa on äänituki ja helppo navigointi.

Kuvitusprosessi kuvataan aina luonnosteluvaiheesta viimeistelyyn saakka pohtien samalla kuvien toimivuutta selkokielen tekstin tukena. Selkokuvituksessa tärkeimpiä asioita ovat tekstin ja kuvan yhteensopivuus, selkeys sekä hahmotettavuus.

Toimeksiantajan mielestä valmiit kuvitukset toimivat erinomaisesti selkokuvituksina ja käyttäjättestaus osoitti, että kohderyhmään kuuluvat henkilöt ymmärtävät kuvien idean hyvin.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Media & design

ESIMERKKI, ERKKI

Bachelor's Thesis

Supervisor

Commissioned by

April 2012

Keywords

Illustrations for a plain language text

41 pages + 10 pages of appendices

Lecturer Antti Halonen

Papunet Oy

graphic design, plain language, plain image, illustration

The need of material in plain language is increasing in Finland. Along with developing the language, producing functional plain images is becoming more and more important. The theoretical part of this thesis proceeds from the properties of plain language to plain images and illustration. Alongside with the presentation of the productive part, the thesis examines the theory of illustration from the perspective of plain images.

The subject for the productive part was to illustrate a short fact-based story about crimes to the Papunet website. Papunet is a website that covers material about speech disabilities and plain language. The story will be published in the gaming area of Papunet where one can find illustrated fairy tales and fact-based information in plain language. The stories have voiceovers and simple navigation.

The process of illustration is described from sketching to final touches while discussing how the images function in supporting the text. When illustrating for plain language, the most important factors are clarity and compatibility with the text. The main point of the text becomes easier to understand with the image.

The client thought that the illustrations work very well with plain language. User testing showed that the ideas in the illustrations were easy to understand for people from the target group.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	5
2	SELKOKIELI JA SELKOKUVA	7
	2.1 Lukutaidosta	7
	2.2 Käyttäjryhmät	8
	2.3 Selkokieli	8
	2.4 Selkojulkaisujen ulkoasu	9
	2.5 Selkokuva ja kuvien käyttötavat	10
	2.6 Selkokuvan ominaisuudet	12
	2.7 Piirroskuvat ja symbolit selkojulkaisussa	13
	2.8 Papunetin kuvatarinat ja muut selkosovellukset	15
3	KUVITUSKUVIEN TEKEMINEN	16
	3.1 Piirrosten analysointi	16
	3.2 Kuvakäsikirjoitus	17
	3.3 Luonnostelu	19
	3.4 Sommittelu ja kuvissa käytetyt ratkaisut	23
	3.5 Kuvitustekniikka	28
	3.6 Värien käyttö ja värivalinnat	29
	3.7 Kuvien puhtaaksi piirtäminen ja värittäminen	32
	3.8 Käyttäjättestaus ja toimeksiantajan palaute	36
4	POHDINTAA	37
	LÄHTEET	40
	LIITTEET	

Liite 1. Valmiit kuvitukset ja niihin liittyvät tekstit

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni produktiivisen osan aihe on kuvituksen tekeminen selkokieleiseen tekstiin rikoksen uhriksi joutumisesta ja rikoksen tekemisen seurauksista. Selkokieleinen kuvatarina julkaistaan Papunetin internetsivuilla, ja sen toimivuutta kohderyhmässä testataan produktiivisen osan valmistuttua. Kuvituskuvia työhön tuli kymmenen.

Vaikka teksti onkin pelkistetty faktoihin, tuo kuvitus kiinnostusta aiheeseen, avaa sitä ja parhaimmillaan kertoo samalla pienen tarinan. Papunetiltä toivottiin kuvitustyylin olevan pääasiassa nuorille ja nuorille aikuisille suunnattua. Löysin opinnäytetyön aiheen Papunetissä harjoittelemassa olleen opiskelutoverini kautta. Papunetin verkkotoimittaja Maija Ylätuvan mukaan sivuston käyttäjäryhmiltä on tullut palautetta, että rikosaiheiselle, kuvitetulle selkotarinalle on tarvetta. Esimerkiksi kehitysvammaisilla voi olla hatara käsitys siitä, mitä saa tehdä, mitkä ovat omat oikeudet ja missä kulkevat turvallisuuden rajat. Myös maahanmuuttajat hyötyvät selkotekstistä. Kuvatarinan avulla he saavat hyödyllistä tietoa Suomen lakeihin liittyvistä asioista.

Papunet on puhevammaisuuteen ja selkokieleen keskittyvä verkkosivusto. Sivuston käyttäjiin kuuluu ihmisiä, joilla on vaikeuksia puheen tuottamisessa, ymmärtämisessä tai tietokoneen käytössä. Sivusto on tarkoitettu myös selkokielen käyttäjille ja heidän läheisilleen sekä alan ammattilaisille ja yleisesti selkokielestä kiinnostuneille. Papunet oli alkujaan vuonna 2001 aloitettu Kehitysvammaliiton Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Tikoteekin projekti. Vuonna 2004 Papunet muuttui itsenäiseksi verkkopalveluyksiköksen, ja siitä tuli osa Kehitysvammaliiton pysyvää toimintaa. Sivustolle on koottu laajasti alan tietoa, ja se toimii myös esteettömänä toimintaympäristönä käyttäjäryhmille. Sivustolla on myös opettavaisia pelejä sekä tietoja ja materiaalia selkokielellä. (Papunet-verkkopalveluyksikkö 2012.) Olin opinnäytetyöni teon ajan tiiviissä yhteistyössä Papunetin kanssa, ja työ eteni jouhevasti, kun tiesin aina voivani pyytää heiltä apua ja neuvoja.

Teoriaosuudessa kerron lyhyesti selkojulkaisujen kohderyhmistä ja selkokielestä, minkä jälkeen käsittelen selkokuvaa ja piirroskuvaa selkokieleisessä julkaisussa. Selkokuvasta on kirjoitettu hyvin vähän, joten puhun teoriaosassa melko uudesta aiheesta kuvittamisen saralla. Työni produktiivinen osa keskittyy toimivan selkokuvituksen tuottamiseen, joten ennen työn aloittamista minun oli kartoitettava tarkkaan, mitä sääntöjä ja ohjeita selkokuvasta on olemassa. Käyn läpi myös perinteisen kuvittamisen

keinoja, tarkastellen niitä selkokuvan näkökulmasta. Lopussa kerron kohderyhmän kanssa tehdyn käyttäjätestauksen tuloksista. Vaikka pidin produktiivista osaa tehdessä jatkuvasti mielessä selkokuvan vaatimukset, kertovat käyttäjien kommentit kuitenkin parhaiten kuvitusten toimivuudesta.

Selkokielen kysyntä kasvaa jatkuvasti. Yksi selkokielen käyttäjäryhmä on kehityshäiriöiset henkilöt, ja Selkokeskuksen johtaja Hannu Virtasen mukaan erityisoppilaiden määrä kouluissa on kasvamassa. Tarkkoja syitä ei vielä tiedetä, mutta yksi syy saattaa olla raskaana olevien naisten lisääntynyt alkoholin käyttö, mikä ilmenee lasten oppimishäiriöinä. Vanhuusväestön kasvavan määrän myötä muistihäiriöt lisääntyvät, ja maahanmuuttajien määrä lisääntyy jatkuvasti, joten selkokielen käyttäjiä on tulevaisuudessa Suomessa yhä enemmän. (Virtanen 2012.) Viittaan tässä työssä kohderyhmään selkojulkaisuiden tai selkokielen käyttäjinä tai yksinkertaisemmin selkolukijoina.

Papunetin kuvitetut selkotarinat ovat saaneet hyvää palautetta eri käyttäjäryhmiltä. Sivuilla on selkotarinoita muun muassa kiusaamisesta ja hautajaisista, ja käyttäjien mukaan tarinat auttavat heitä hahmottamaan ja ymmärtämään vaikeitakin asioita. Sivuilla on myös perinteisiä lasten satuja ja kevyempiä tietopohjaisia tarinoita selkokielisten kuvatarinan muodossa. Myös lapset ovat kiinnostuneet lukemaan kuvitettuja, tietopohjaisia tarinoita. Projektin alussa pohdimme Papunetin verkkotoimittaja Maija Ylätuvan kanssa sopivinta tyyliä tarinalle ja valitsimme tietopohjaisen tekstin fiktiivisen tarinamuodon sijaan. Fiktiiviseen tarinan kirjoittajaksi olisi tarvittu selkokielen asiantuntija, jollaista tällä aikataululla ei ollut mahdollista saada. Totesimme myös tietopohjaisen tekstin toimivan hyvin, kun kuvituksen kautta siihen tulee eloisuutta, ja kuvituksen avulla pystytään myös kertomaan tarina, jota ei tekstissä välttämättä ole. Ylätupa toimitti minulle tekstin, jonka pohjalta minulla oli täydet vapaudet suunnitella kuvituskuvat.

Kuvitustyö eroaa vapaasta taiteesta siinä, että tekijän on otettava huomioon työn tilaajan toiveet. Työhön liittyy myös yleensä lähtökohtaisesti jonkinlainen kuvan ja tekstin välinen suhde, jolloin kuvaan liittyy automaattisesti jokin viesti. Kuvitustyössä kaikki pienetkin päätökset vaikuttavat kokonaisuuteen ja kuvan sisältöön. (Hatva 1993, 137.) Halusin tehdä opinnäytetyönäni jotain kuvitukseen liittyvää, sillä kuvittaminen ja piirtäminen ovat aina kiinnostaneet minua. Suurin osa tarjolla olleista aiheista liittyi yri-

tysilmeiden luomiseen, mikä on graafisella alalla tärkeä taito, mutta halusin kokeilla jotain itselleni haastavampaa. Viime vuosina sisäinen kriitikkonni on ottanut vallan ja piirtämisen harjoittelu on jäänyt vähäiseksi. En ole harrastanut koskaan piirtämistä kovin aktiivisesti, vaikka tiedän minulla olevan siihen kykyjä. Niinpä taitoni eivät ole kanttuneet, ja olen jäänyt junnaamaan kehityksessä paikoilleni. Papunetiltä saamani työtehtävä sopi minulle siis paremmin kuin hyvin.

2 SELKOKIELI JA SELKOKUVA

2.1 Lukutaidosta

Suomalaiset lapset oppivat pääsääntöisesti lukemaan nopeasti. Kirjoitustaito kehittyy suunnilleen samaan aikaan lukutaidon kanssa johtuen suomen kielen kirjain-äänne-vastaavuudesta. Myöhemmin lukutaidossa alkaa näkyä selviä eroja nuorison eritasoisen lukumotivaation kautta. Lukutaito kehittyy sitä paremmaksi, mitä enemmän lukee, ja taito kasvaa myös aikuisiällä. Harjaantunut lukee nopeammin, pohtii lukemisen aikana omaa ymmärtämistään ja yhdistelee asioita mielessään. (Virtanen 2009, 25–26.) Vinnin ja Sainion (2000, 71–72) mukaan mekaaninen lukutaito ja ymmärtäminen eivät kuitenkaan kulje käsi kädessä, vaan lukiessaan takelteleva ja paljon virheitä tekevä saattaa ymmärtää tekstin sisältöä paremmin kuin sujuvasti lukeva.

Heikoilla lukijoilla lukeminen on hitaampaa ja keskittyminen luetun ymmärtämiseen saattaa harhailia. Heikko lukija ei myöskään silmäile tekstiä ennen lukemisen aloittamista, vaan aloittaa lukemisen heti kaavamaisesti. (Virtanen 2009, 27.) Nuorilla heikoilla lukijoilla on vaikeuksia jatko-opintojen ja työelämän lukutaitovaatimusten kanssa, mihin liittyy myös syrjäytymisen uhka (Malin 2005, 24, 27).

Selkokielen käyttäjät ovat yleensä heikkoja lukijoita. Ymmärtämisvaikeuksista kärsivät ihmiset tarvitsisivat enemmän selkokielistä materiaalia, jotta heillä olisi mahdollisuuksia saada tietoa muualta kuin perusjulkaisuista. Informaation luo pääsystä on muodostumassa kuilu heikkojen ja vahvojen lukijoiden välille, mikä vaikeuttaa ihmisten tasa-arvoa ja kykyä toimia täysvaltaisina kansalaisina. (Sainio 2000, 14.) Aikuisien lukutaidosta on valmistumassa tutkimus Jyväskylän yliopistossa vuonna 2013, josta on hyötyä selkokielisten julkaisuiden suunnittelijoille jatkossa (Virtanen 2012).

2.2 Käyttäjryhmät

Selkokielen käyttäjäkunta on melko laaja. Tärkein syy selkokielen tarpeeseen ovat kehityshäiriöt. Kehityshäiriöisiä selkokielen käyttäjiä ovat kehitysvammaiset, autistiset ja dysfaattiset henkilöt. Selkokieltä saattavat tarvita myös aivohalvauksen kärsineet henkilöt, joilla on häiriöitä esimerkiksi kielellisissä toiminnoissa tai muussa henkisesä suoriutumisessa. Lukemis- ja kirjoittamisvaikeuksia kutsutaan käsitteellä lukivaikeus tai dysleksia. Jonkin tasoisia lukivaikeuksia esiintyy kouluikäisistä 3–10 %:lla ja aikuisista 3–5 %:lla. (Teoriaa 2012.)

Papunetin mukaan selkokielen käyttäjissä on näiden ryhmien lisäksi kuuroja, kuurosokeita tai näkövammaisia sekä dementikkoja. Maahanmuuttajat tarvitsevat selkokieltä yleensä alkuvaiheessa suomen kieltä opiskellessaan, mutta osalle selkokieli jää pysyväksi käyttökieleksi. Maahanmuuttajien selkokielen tarve vaihtelee suuresti koulutustasosta ja muuttomaasta riippuen. (Teoriaa 2012.)

Kehitysvammaisille ja muille heikoille lukijoille tulisi olla saatavilla saman verran tietoa kuin normaalilukijoille. Heillä on oikeus saada samaa perustietoa kuin kenellä tahansa muullakin. Perustietoihin kuuluvat päivittäisten uutisten lisäksi kuluttajatietous, tiedot oikeuksista ja velvollisuuksista kansalaisena, vapaa-ajasta, liikkumis- ja kuljetusmahdollisuuksista sekä erilaisista palveluista ja tapahtumista. Lisäksi luku- ja ymmärtämiskyvyltään rajoittuneet ihmiset tarvitsevat apua joissakin asioissa, joita muut ihmiset tekevät ilman erillistä opastusta. Esimerkiksi lääkärissä käyminen, äänestäminen tai joukkoliikenteen käyttäminen tulisi opastaa myös selkokielellä. (Sainio 2000, 19–20.)

2.3 Selkokieli

Jotta ymmärtäisi, mihin selkokuvaa ja kuvitusta tarvitaan, on ensin hahmotettava, mitä selkokieli tarkoittaa. Valtaosa lukijoista ymmärtää kirjakieltä ja selkeää yleiskieltä, mitä voidaan pitää vastaparina kirjakielelle. Selkokieli tarkoittaa kieltä, joka on selkeästi helpommin ymmärrettävää kuin yleiskieli. Selkokieli tukee siis niiden ihmisten tiedonsaantia, joilla on vaikeuksia ymmärtää yleiskieltä. Selkokieli on hyväksytty omaksi kielimuodokseen, joka on tarkoitettu erikoisryhmille. (Virtanen 2009, 11, 16.) Sana ”selkokirjoitus” otettiin käyttöön vuonna 1979. Alun perin se on vastine ruotsin lätt läst -termille (Sainio 1994a, 13).

Selkokielestä on hyötyä henkilöille, joilla on jokin synnynnäinen lukuvaikeuksia aiheuttava poikkeavuus tai muistisairaus, tai henkilöille, joiden äidinkieli ei ole suomi. Selkokielestä hyötyy Suomessa tällä hetkellä arviolta 210 000 – 380 000 henkilöä. Selkokielessä on otettava huomioon sanojen ja tekstin pituuden lisäksi myös kokonaisrakenne, kappalejako, sanaston valinta ja tekstin havainnollisuus. (Mitä on selkokieli? 2012.)

Ei ole mahdollista kirjoittaa tavalla, joka olisi ymmärrettävää kaikille. Sainion (2000, 16–17, 26) mukaan selkokielistä tekstiä voidaan kuitenkin kuvailla joillakin yleispätevillä säännöillä. Kielen täytyy olla helppotajuista ja suorasanaista, ja tekstin täytyy edetä loogisesti ja selkeästi. Tekstiä täytyy tuottaa sillä olettamuksella, että lukijalla ei välttämättä ole aikaisempaa tietoa aiheesta. Yhtä lausetta kohti olisi hyvä olla vain yksi pääajatus. Kaikenlaisen teknisen sanaston tai lyhenteiden käyttö ei ole suositeltavaa. Myös abstrakteja käsitteitä tulisi välttää, mutta jos se ei ole mahdollista, niitä täytyy avata konkreettisten esimerkkien avulla. Kaikki tarpeettomat asiat ja ilmaisut tulee jättää pois, jotta teksti sisältää ainoastaan tärkeimmän informaation. Tällä tavoin tekstistä saadaan mahdollisimman laajalle kohderyhmälle soveltuva. Samaan asiaan viitattaessa tulisi mielellään käyttää aina samaa sanaa, vaikka siitä syntyisi toistoa. Selkotekstin tuottaminen ei kuitenkaan tarkoita lapsellista tai naiivia kirjoitustapaa. Suurin osa selkomateriaalista on tarkoitettu aikuisille lukijoille.

2.4 Selkojulkaisujen ulkoasu

Selkokielestä ja -kuvasta ei ole kirjoitettu kovin paljoa, joten lähdekirjojen tarjoaman tiedon lisäksi haastattelimme opiskelija Heidi Hoikkalan kanssa Hannu Virtasta saadakseni lisätietoa aiheesta. Virtasen (2012) mukaan Suomessa selkokielen parissa työskentelee noin kymmenkunta henkilöä, ja selkokielestä ja -kuvasta saadaan tietoa pikkuhiljaa erilaisten käyttäjätestausten ja uusien sovellusten kokeilun kautta, mutta mitään täysin uutta tietoa ei ole viime aikoina saatu.

Painotuotteissa selkojulkaisujen kohdalla pätevät monet samat säännöt kuin muussakin graafisessa suunnittelussa, mutta niihin täytyy kiinnittää kuitenkin tavallista enemmän huomiota. Heikoille lukijoille kiiltävä paperi voi vaikeuttaa lukemista, kuten myös liian pieni kontrasti tekstin ja taustaväri välillä. Perussääntönä voidaan sanoa, että mitä pienempää teksti on, sitä suurempi kontrasti sillä pitäisi olla taustan kanssa. Typografiaa suunnitellessa kannattaa Virtasen (2012) mukaan jättää vaikealu-

kuiset fontit käyttämättä ja tehdä selkeä hierarkia fontteihin: kuvatekstin fontin täytyy erottua selkeästi muista tekstiosioista, ja lisäksi täytyy käyttää tyhjiä välejä osoittamaan, mitkä asiat kuuluvat yhteen. Esimerkiksi ennen väliotsikkoa täytyy jättää suurempi tila kuin väliotsikon jälkeen. Tällöin huomaa helposti, minkä tekstikappaleen yhteyteen otsikko kuuluu.

Selkotekstin palstat ovat tavallisesti melko kapeita ja mielellään liehureunaisia, jotta sanaväleihin ei synny lukemista häiritseviä aukkoja. Itkosen (1999, 28–29) mukaan oikeasta reunastaan liehuva palsta on yleisesti käytetty muissakin kapeapalstaisissa teksteissä sekä ingresseissä. Liehupalstaa käytettäessä täytyy katsoa, ettei rivien pituus vaihtele liikaa ja ettei liehun reunaan synny säännöllistä, toistuvaa kuviota. Itkonen sanoo, että palstan viimeisen rivin olisi hyvä olla vähintään puolet pisimmistä rivistä, jotta kappaleessa on ikään kuin jalusta, jonka päällä seisoa.

Sisällön puolesta yhteen kuuluvat sanat olisi hyvä jättää samalle riville hahmottamisen helpottamiseksi. Esimerkiksi jos sanapari ”nuoruuden rakkaus” on rivin viimeisenä, sitä ei tulisi erottaa eri riveille. Rivitykset katsotaan kuitenkin aina tapauskohtaisesti ja sanapareja voidaan toisinaan erottaa, jotta välttyään liian eripituisilta riveiltä. Virtanen (2012) viittaa tutkimukseen jonka mukaan 60 merkkiä yhdellä rivillä on tavalliselle lukijalle hyvä määrä. Selkolukijalle sama määrä on ehdoton maksimi, mutta Virtanen sanoo huomanneensa, että jostain syystä internetsivuilla myös pidemmät rivit toimivat selkolukijoille.

Turhat graafiset elementit olisi hyvä karsia pois selkojulkaisujen ulkoasusta. Virtanen (2012) korostaa, että selkojulkaisun ei silti missään nimessä tarvitse olla ulkoasultaan tylsä. Taitossa voi olla myös räväkkyyttä, kunhan se ei häiritse luettavuutta. Selkokielisessä painotuotteessa painolaatu on tärkeässä osassa selkeyden kannalta. Toki kaikkien painotuotteiden on oltava hyvälaatuisia, mutta selkojulkaisuissa painolaadun merkitys korostuu. Kohdistusvirheet tai huonot kuvat heikentävät ymmärtämistä.

2.5 Selkokuva ja kuvien käyttötavat

Pelkän selkokielen tekstin käyttö ei aina riitä tukemaan ymmärtämistä. Kuvien käyttöä suositellaan selkojulkaisuissa, koska kuvat toimivat ulkoasun parantamisen lisäksi myös tiedonvälittäjinä. Valokuvat, piirroukset, merkit ja symbolit auttavat lukutaitoisia tekstin ymmärtämisessä, mutta myös täysin lukutaidottomat henkilöt voivat ymmärtää

kuvassa olevan viestin. (Sainio 2000, 29.) Kuvat välittävät tietoa eri tavalla kuin teksti, koska kuvasta saatavaa kokemusta ei usein voi muuttaa sanoiksi (Sainio 1994b, 111).

Selkojulkaisuiden lukijoista etenkin kehitysvammaiset henkilöt hyötyvät kuvien käytöstä. Kuvat tukevat sanavaraston kehittymistä ja mahdollistavat laajemman ilmaisun muun kommunikoinnin ohessa. Lisäksi kuvien käyttö tukee kehitysvammaisen muistia. (Trygg 2005, 33.) Trygg puhuu kuvien käyttämisestä arkipäivän tilanteissa laajasti ja keskittyy erityisesti symbolikielen merkitykseen graafisessa kommunikoinnissa, muun muassa vaikeasti puhevammaisilla tai kommunikointikyvyltään kehittymättömillä henkilöillä. Kirjassa määritellyt kuvien käyttötarkoitukset liittyvät kuitenkin mielestäni myös valokuvien ja piirrosten lukutaitoon, sekä tavallisilla että selkotekstien lukijoilla.

Tryggin (2005, 57) mukaan kuvat voivat toimia monin eri tavoin. Kuvat voivat yhdistyä mielessä muistiin varastoituneisiin asioihin, jolloin muotojen merkitys tukee tapahtumien hahmottamista. Kuvasarjat auttavat ymmärtämään aikaan liittyvää tietoa eli esimerkiksi sitä, missä järjestyksessä jokin asia pitää tehdä. Henkilöt, joilla on heikentynyt lyhytaikainen muisti, voivat hyötyä kuvista muistaessaan, mitä on tapahtunut tai mitä täytyy muistaa tehdä. Kuvat ovat ilmaisun tukena luku- tai kirjoitustaidottomilla henkilöillä. He pystyvät ilmaisemaan itseään esimerkiksi tietokoneen avulla, käyttämällä kuvia, symboleja tai piktogrammeja.

Kuvia käytetään kaikkien lasten kanssa vahvistamaan käsite- ja sanavarastoa. Kehitysvammaiset saattavat olla kykenemättömiä tutkimaan itse ympäristöään, jolloin opettelu vaatii paljon toistoa. Trygg (2005, 58) sanoo, että omakohtainen kokemus tietenkin jää paljon paremmin mieleen tutkittaessa omaa elinympäristöä, mutta silloinkin kuvat tukevat oppimista palauttamalla mieleen koetun asian, mikä vahvistaa sanojen oppimista.

Kuvitustyöni on suunnattu niille selkolukijoille, joilla hahmotuskyky on hieman kehittyneempi kuin heillä, joista Trygg (2005) puhuu. Mielestäni kuvittajan ja graafikon on kuitenkin hyödyllistä tietää kuvanlukutaidosta syventävääkin tietoa, koska ihmisten ymmärrys ja hahmotus pohjautunee näille samoille periaatteille ymmärtämisen tasosta riippumatta. Kuvitettaessa edistyneemmille kuvanlukijoille tekijän ei tarvitse karsia

kaikkea symboliikkaa. Ne henkilöt, joilla on sujuva kuvanlukutaito, voivat myös etsiä kuvista muita merkityksiä ja tulkita niitä haluamallaan tavalla.

2.6 Selkokuvan ominaisuudet

Kuvien merkitys on selkojulkaisuiden lukijoille hyvin tärkeä, ja kuvien tarve vaihtelee julkaisun mukaan. Kuvitusta ei välttämättä tarvita esimerkiksi perinteisissä romaaneissa, mutta lapsille ja nuorille suunnatuissa kirjoissa kuvitus on yleensä runsasta. Kuten tavallisissakin julkaisuissa, myös selkojulkaisuissa kuvituksen täytyy olla perusteltua: kuvien täytyy tukea tekstin ymmärtämistä tai elävöittää sitä. Ironisten tai vastakohtaisten kuvien käyttö ei ole suositeltavaa, koska ne vaikeuttavat ymmärtämistä. Taiteellisten kuvien käytössä säännöt ovat löyhemmät kuin informoivissa kuvissa. (Teoriaa 2012.)

Jos tekstissä on paljon informaatiota, kuvan avulla voidaan selkeyttää pääasioita ja osoittaa, että jotkin tekstin asiat ovat olennaisempia kuin toiset. Jos tekstissä puhutaan jostakin henkilöstä, ulkonäön, iän ja luonteenpiirteiden selvittämiseen tarvittaisiin paljon sanoja. Ominaisuuksia ei kuitenkaan tarvitse kertoa tekstissä, jos sen yhteyteen liitettävästä kuvasta voi päätellä samoja asioita. Kuva antaa myös lukemisen keskelle pienen rentoutumisen sekä aktivoi muistoja ja käsitemaailmaa. Kuvat antavat tekstile myös tunnelman ja auttavat muistamaan tekstissä kerrottuja asioita. (Sainio 1994b, 113.)

Virtasen (2009, 130–131) mukaan myös koko julkaisun ulkoasua suunnitellaessa on otettava huomioon selkotekstin lukijat. Selkojulkaisuiden valokuvissa ja kuvituksissa täytyy ottaa huomioon kuvan yksityiskohtat, rajausta ja yhteensopivuus tekstin kanssa. Väärin valittu kuva saattaa vaikeuttaa tekstin ymmärtämistä tai jopa johdattaa lukijaa harhaan. Selkokuva, jossa puhutaan hiihtämisestä, ei saisi olla kuvattu paikassa, jossa on lukijaa hämmentäviä yksityiskohtia kuten kahvila taustalla ja koira kuvan nurkassa, koska ne vievät huomiota pois itse kuvan sanomasta.

Selkokielisten tekstien kuvituksessa kuvan täytyy olla looginen ja yhtenevä tekstin kanssa. Kuvakulma olisi hyvä olla perinteinen, ja esimerkiksi voimakkaasti suurennettun kuvan yhteydessä täytyy olla maininta suurennoksesta. Sen lisäksi, että kuvan aiheen täytyy liittyä tekstiin, olisi se lisäksi hyvä sijoittaa lähelle siihen viittaavaa tekstiä. Esimerkiksi jos lehtiartikkelissa on mukana kuva artikkelissa mainitusta henkilös-

tä, kuva tulisi sijoittaa lähelle sitä tekstin kohtaa, jossa henkilö mainitaan ensimmäisen kerran. Kuvaa ei tulisi kuitenkaan koskaan asettaa tekstin taustalle. (Virtanen 2009, 137.)

Jotkut lukijoista saattavat ymmärtää kuvissa olevan symboliikan ja vertauskuvat väärin, joten niiden käyttöä on vältettävä. Lisäksi on muistettava kulttuurierot vertauskuvien tulkinnassa. Kulttuurierojen vuoksi olisi hyvä tehdä käyttäjätestauksia tulkintajerojen kartoittamiseksi. (Virtanen 2012.) Kuvan on esitettävä asiat selkeästi ja siten, ettei kuvassa ole turhia tai liian voimakkaita yksityiskohtia. Virtanen (2009, 133, 135) sanoo, että kuvien sisällön kokoeroihin on kiinnitettävä taitossa huomiota. Jos vierekkäisissä kuvissa on esimerkiksi kaksi selkeästi erikokoista eläintä, olisi hyvä säilyttää niiden kokosuhde. Kuvan ja otsikon tai kuvatekstin tulee olla yhtenevät, ja esimerkiksi tunneilmaisua viestivässä otsikossa myös kuvan henkilön olisi hyvä ilmentää samaa tunnetta. Selkokuvat voivat olla joissain tapauksissa myös abstrakteja, kuten tunnetilo- ja kuvaavissa kuvituksissa.

2.7 Piirroskuvat ja symbolit selkojulkaisussa

Opinnäytetyöni produktiivisessa osassa minun on mietittävä tarkkaan, millaiset kuvitukset toimivat kohderyhmällä. Siksi keskityn teoriaosuudessa suurelta osin kuvitusten tekemiseen selkokuvien näkökulmasta. Aikaisemmin selkojulkaisuissa on käytetty liiankin yksinkertaistettuja, ääriviivoin korostettuja piirroksia. Nykyisin ääriviivaan ei enää kiinnitetä erityishuomiota, vaan päähuomio on kuvituskuvan ymmärrettävyydessä. (Virtanen 2009, 138.)

Piirroskuva toimii Sainion (2000, 30) mukaan toisinaan valokuvaa paremmin: piirroksen voi liittää tekstin pääasiaan, kun taas valokuvassa saattaa olla paljon turhia yksityiskohtia. Piirroksen ei sen vuoksi pidä ahtaa liian paljon asiaa ja yksityiskohtia. Piirroksen pääosassa olevan hahmon tai esineen tulee erottua hyvin taustastaan, ja värikontrastit täytyy tehdä riittävän voimakkaiksi. (Virtanen 2009, 138.)

Piirroskuvat liitetään yleisesti lasten- ja nuortenkirjoihin, joten on kuvittajan on otettava huomioon, ettei kuvasta tule liian lapsellinen. Julkaisun kuvituksella ja erityisesti sen kansikuvalla on suuri merkitys siihen, herääkö lukijan kiinnostus. Tekstejä ei toki aina tarvitse kuvittaa, mutta kuvitus tuo joka tapauksessa tekstiin aina lisäarvoa. Etenkin lapsille ja nuorille suunnatut julkaisut olisi hyvä kuvittaa, sillä tarinaa tukevat ku-

vat auttavat aina hahmottamista ja ymmärtämistä. Myös muut selkojulkaisuiden lukijat voivat olla henkilöitä, joilla on vähän kokemusta lukemisesta, ja kuvat auttavat avaamaan tekstin merkityksiä. (Virtanen 2009, 138–139.)

Tekstiä elävöittävät kuvitukset sopivat tietysti myös kokeneille lukijoille suunnattuihin julkaisuihin, sillä ne rikastuttavat lukukokemusta, antavat mahdollisuuden kuvien syvempien merkitysten tulkinnalle ja luovat tunnelmaa. Kaikkia kuvituksen funktioita ei kannata kuitenkaan yrittää mahduttaa samaan kuvaan. Kun kuvituksella on edes yksi hyödyllinen tehtävä, se ei ole tarpeeton (Hatva 1993, 133). Omassa kuvitustyössäni minun täytyy kuitenkin pitäytyä yksinkertaisessa kuvatarinassa. Kysyin Hannu Virtaselta, millaisia henkilöahmoja kuvituksissa olisi hyvä käyttää, kun kohderyhmä on niin laaja. Virtasen (2012) mukaan selkoesitteiden valokuvissa käytetään yleensä nuoria henkilöitä, koska he ovat jostain syystä katsojalle neutraaleja. Tällöin lukijan huomio kiinnittyy enemmän kuvan esittämään asiaan kuin siinä olevaan henkilöön. Henkilö tulee kuitenkin valita tekstin mukaan: jos tekstissä puhutaan vanhusten tietokoneen käyttötaidoista, täytyy kuvassa luonnollisesti olla vanhempi henkilö.

Virtanen (2012) painottaa kuvituskuvan suunnittelussa samoja asioita, joita tulee huomioida muissakin selkokuvissa. Pääasian tai henkilön täytyy erottua riittävästi taustasta ja muista elementeistä, eli kontrastiin täytyy kiinnittää erityistä huomiota. Lisäksi hän mainitsi tavallisissa kuvituksissa käytettyjen ja varsin toimivien keinojen sopivan huonosti selkokuvitukseen. Jos kuvassa on esimerkiksi etualalla kukka ja takana henkilöt kävelevät pois päin, tavallinen kuvanlukija ymmärtää silti kuvan pääasian olevan taka-alan henkilöt. Selkokuvituksen lukijan huomio kiinnittyy kukkaan, eikä hän ymmärrä, mistä kuvassa on kysymys.

Sainio (2000, 30) toteaa, että toisinaan on perusteltua käyttää merkkijärjestelmiä tai symboleja kuvitusten sijaan tai niiden tukena. Merkkijärjestelmissä merkit ovat yleensä yksinkertaisia piirrosjonoja, jotka edustavat yksittäisiä esineitä tai ajatuksia. Merkeillä voidaan myös muodostaa kokonaisia lauseita. Merkkijärjestelmiä on olemassa erilaisia, joten niitä voidaan käyttää melko pienille kohderyhmille, kun tiedetään, milaista merkkijärjestelmää ryhmän henkilöt ovat oppineet tulkitsemaan.

Laajemmalle lukijakunnalle kohdistetussa julkaisussa ei kannata käyttää merkkijärjestelmiä, vaan parempi vaihtoehto on valita tai piirtää helposti ymmärrettäviä symboleita avaamaan tekstin pääasioita. Tällöin teksti on ymmärrettävää sekä lukutaitoisille et-

tä lukutaidottomille. Käytettiinpä symboleita yksin tai yhdessä piirrosten tai valokuvien kanssa, on aina hyvä keskustella julkaisun ymmärrettävyydestä lukijoiden tai muiden asianomaisten kanssa. Näin varmistetaan, auttaako valittu kuvitustapa todella ymmärtämään tekstin sisältöä paremmin. (Sainio 2000, 30–31.)

2.8 Papunetin kuvatarinat ja muut selkosovellukset

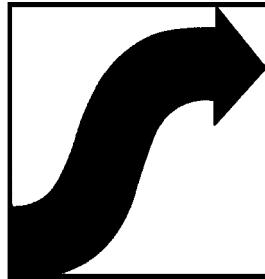
Painetussa muodossa julkaistu selkokielineen materiaali ei välttämättä ole paras ratkaisu kaikille. Kuunneltava materiaali tai videot toimivat silloin, kun henkilöllä ei ole minkäänlaista lukutaitoa, ja äänitetty selkomateriaali voi toimia myös kirjallisen tai kuvallisen julkaisun tukena. Videoissa puheen ja visuaalisen tiedon yhdistelmä hahmottuu laajalle kohderyhmälle painettua julkaisua paremmin. (Sainio 2000, 35–36.) Interaktiivisuus on Virtasen (2012) mukaan edelleen alkuvaiheessa selkomateriaaleissa, mutta se on tulevaisuudessa entistä tärkeämpää.

Papunetin selkokielliset kuvatarinat ovat Papunetin internetsivuilla pelisivun yhteydessä. Kuvatarina aukeaa omaksi ikkunakseen ja sen navigointi on helppokäyttöinen. Tarinoissa on äänituki, eli sivuilla olevat tekstit voi myös kuunnella. Tarinassa pääsee eteenpäin klikkaamalla hiirellä nuolikuvaketta tai käyttämällä näppäimistön nuolinäppäimiä. Tämä mahdollistaa tarinoiden itsenäisen käyttämisen myös sellaisille henkilöille, joilla on esimerkiksi motorisia vaikeuksia kirjojen lukemisessa. Sivuilla on myös erilaisia opettavaisia ja viihdyttäviä selkokiellisiä pelejä.

Selkojulkaisut tunnistaa Kehitysvammaliiton Selkokeskuksen myöntämästä selkologosta, joka kertoo, että koko julkaisun sisältö on hyväksytty ja todettu selkokielen käyttäjille sopivaksi. Lapsille suunnatuissa selkojulkaisuissa on oma värikäs selkologonsa. Hyväksytyyn sisältöön kuuluu tekstien lisäksi kuvat, kuvitukset, taitto ja typografia. Muita selkosovelluksia verkkosivujen, kirjojen, lehtien ja esitteiden lisäksi ovat muun muassa selkosanommat Internetissä ja selkokielliset radiouutiset Radio Suomessa. Yksi selkokiellisistä lehdistä on Kehitysvammaisten tukiliiton julkaisema Leija. Virtasen (2012) mukaan tekeillä on muun muassa myös selkokiellisiä opastusvideoita äänestämistä, ja opiskelijatoverini Heidi Hoikkala on toteuttamassa omana opinnäytetyönään opastusvideota interaktiiviseen 3D-ympäristöön.

Virtanen (2012) sanoo, että yksi tulevaisuuden haasteista on ryhtyä tekemään infografiikkaa selkojulkaisuihin. Tiedotusvälineissä tällä hetkellä käytettävät infografiikat ei-

vät käy sellaisenaan selkokielisille käyttäjille vaikeaselkoisuuden vuoksi. Hyvän selkokuvan periaatteiden mukaisia karttoja on jo kuitenkin tehty. Virtasen mukaan Ruotsissa on tehty hieman enemmän tutkimusta selkokielen saralla, mutta Suomessa ollaan siitä vain hieman jäljessä. Suomessa on julkaistu yli 250 selkokirjaa.

Kuva 1. Selkologo.

3 KUVITUSKUVIEN TEKEMINEN

3.1 Piirrosten analysointi

Selkokuvitusten rajallisen tutkimustiedon vuoksi päätin analysoida suppeasti selkojulkaisuissa käytettyjä kuvituksia, jotta saisin taustamateriaalia oman kuvitustyöni pohjalle. Sain Papunetin toimipisteessä käydessäni mukaani nipun erilaisia kuvitettuja selkokielisiä esitteitä, joiden kuvituksista löysin muutamia yhteisiä piirteitä. Kuvitukset toimisivat ilman muuta myös tavallisissa julkaisuissa niiden selkeyden vuoksi, mutta en usko pienestä analyysistä olevan haittaakaan.

Selkokielisissä esitteissä asiat esitetään piirroshahmojen kautta, käyttäen selkeästi samanikäisiä hahmoja kuin julkaisun kohderyhmä. Tupakoinnin lopettamista käsittelevässä esitteessä hahmo on nuori mies, jonka ihonväri muuttuu harmaasta terveemmän näköiseksi esitteen edetessä. Myös hahmon ilme muuttuu huonovointisesta iloiseksi, mikä on mielestäni hauska oivallus, kun halutaan tuoda ilmi tupakoinnin lopettamisen vaikutuksia. Taustojen käyttö esitteissä on jätetty minimiin. Hahmojen tunneilmaisuun on kiinnitetty huomiota silloin kun tekstissä puhutaan tunteista. Muistisairaana omaisille tarkoitettussa esitteessä piirroshahmon kasvojen ilmeistä näkee jo tekstiä lukematta, milloin kyse on turhautuneisuudesta ja milloin onnellisuudesta.

Silmäilin myös muutamien lapsille suunnattujen selkokielisten satukirjojen kuvitusta. En huomannut kuvituksessa juurikaan eroa muiden lastenkirjojen kuvitukseen, koska lasten kuvanlukutaito on vielä melko kehittymätön. Huomasin kuitenkin, että poikkeuksellisia kuvakulmia tai rajauksia ei ollut käytetty. Hahmoille on piirretty taustat joissakin kirjoissa, mutta ne ovat melko yksinkertaisia. Prinsessa Ruususen kuvituksessa näkyi selkeimmin selkeyden tavoittelu. Lähes kaikki kuvituskuvat kirjassa on piirretty samasta perspektiivistä ja hahmot on kuvattu sivulta. Lisäksi kuviin on lisätty selventäviä puhekuplia, joissa tulee ilmi asioita, jotka jätetään tekstissä kertomatta.

Papunetin internetsivujen selkokielisissä tarinoissa kuvitus on monipuolista. Tarinat on suunnattu pääasiassa lapsille ja nuorille. Tarinoissa on monia eri kuvittajia ja he ovat käyttäneet erilaisia tekniikoita maalaamisesta vektorigrafiikkaan. Joidenkin tarinoiden kuvituksissa on käytetty paljon erilaisia kuvakulmia ja erikoisempia rajauksia, jolloin kuviin on saatu vaihtelevuutta ja eloa. Vaikuttaa siltä, että kun muistan omassa kuvitustyössäni joitakin selkeyden kannalta tärkeitä peruseriaatteita, minulla on kuitenkin piirtäessäni paljon vapauksia. Uskon, että kultainen keskitie hahmojen, rajauksen ja värien käytön kanssa tuottaa hyviä selkokuvia, mutta selkolukijaa ei myöskään pidä missään tapauksessa aliarvioida.

3.2 Kuvakäsikirjoitus

Sain Maija Ylätuvalta tekstin rikosaiheiseen tarinaan sen ollessa asiasisällöltään valmis, mutta sitä ei ollut vielä paranneltu selkokieliseksi. Pystyin kuitenkin aloittamaan kuvitusten suunnittelun, sillä tekstissä tulisivat muuttumaan enää kappalejaot ja mahdollisesti jotkin sanamuodot tai lauserakenteet. Aluksi luin tekstin moneen kertaan ajatuksella ja merkitsin siihen, kuinka tekstikappaleet voisi jakaa eri sivuille. Sen jälkeen ryhdyin kirjaamaan ranskalaisin viivoin, mitkä asiat tekstistä olisi hyvä ottaa esille kuvituksen muodossa ja mitä kuvissa voisi tapahtua. Kuvaideoita miettiessä mieleeni tuli ensimmäisenä hyvin perinteisiä ratkaisuja, ja luultavasti ennakkotieto selkokuvista rajoitti ajattelunani aluksi hieman. Selkokuvien ei tutkimani mukaan tarvitse olla tylsiä, vaan ne voivat myös olla hyvin dynaamisia. Ideoinnissa minun piti saada itseni asennoitumaan siten, että erikoisia kuvaideoita on helpompi yksinkertaistaa kuin saada yksinkertaisia kuvia mielenkiintoisemmiksi.

Ensimmäisiä ajatuksiani työtä aloittaessani oli, että fiktiivisen tarinan kuvittaminen olisi todennäköisesti paljon helpompaa. Voi tietysti olla, että fiktiivistä tarinaa kuvit-

taessani olisin ajatellut päinvastaista, joten totesin alun olevan hankala työssä kuin työssä. Rikosaiheisessa tekstissä puhutaan esimerkiksi yksityisyyden ja omaisuuden suojasta tietopohjaisesti, ja kuvaideoiden saaminen oli melko vaikeaa. Perinteisessä tarinan kuvittamisessa tulee suunnitella ensin hahmot, mutta tässä työssä hahmojen persoonan tai taustojen miettiminen ei ole tärkeää. Henkilöt eivät seikkaile tarinan läpi, vaan kuvitukseen tarvitaan monia eri hahmoja tuomaan ilmi tapahtumia. Joissakin kuvissa tietyt hahmot pysyvät samana, jotta kuvien välille saadaan jatkuvuutta. Edelliset sivut vaikuttavat aina seuraavien sivujen omaksumiseen, ja aikaisemmin nähdyt kuvat vaikuttavat myös lukijan tarkkaavaisuuteen ja odotuksiin (Hatva 1993, 58).

Hatvan (1993, 50) mukaan kuvituskuviissa voidaan käsitellä aihetta monin eri perustein. Kuva voi toimia itsenäisenä ilman mitään tekstiä, tai joskus teksti ei tarvitse kuvaa tuekseen lainkaan. Kuvan aihe voi myös laajentua tekstin aiheen ulkopuolelle tai käsitellä osan tekstistä ja kertoa lisäksi enemmän asioita kuin tekstissä tulee ilmi. Symbolisissa kuvituksissa tekstin ja kuvan aiheet ovat eri tasoilla, mikä vaatii katsojalta hyvää kuvanlukutaitoa, taustatietoja ja tulkintaa. Hatvan esittämistä aiheen käsitelytavoista selkokuvitukseen sopii mielestäni parhaiten malli, jossa teksti ja kuva käsittelevät samaa aihealuetta. Selkokuva voi myös kertoa enemmän kuin teksti, mutta kuvan tulee pääasiassa olla liitoksissa suoraan tekstiin, jolloin lukijalta ei edellytetä hyvää kuvanlukutaitoa tai kykyä tulkita kuvan muita merkityksiä. Lentävät linnut jonkin fiktiivisen tekstin kuvituskuviassa voisivat viitata esimerkiksi tekstissä mainittuun lintujen paluumuuttoon, mutta lukijalta ei odoteta kykyä huomata lintujen kuvaavan myös vapauden tunnetta. Hyvän selkokuvan sisällä voi siis olla vahvoille lukijoille lisää tulkinnanvaraa, mutta myös heikommat lukijat ymmärtävät kuvan perusidean.

Toteutin kuvakäsikirjoituksen aikaa säästääkseen nopeilla hahmotelmilla. Luonnostellessani tasapainoilin mielessäni jatkuvasti kahden ääripään välillä miettiessäni, ovatko kuvaideat liian perinteisiä vai liian monimutkaisia ja symbolisia. Onnekseni minun ei tarvinnut ratkaista kysymyksiä yksin, vaan sain muutosehdotuksia Papunetin graafiselta suunnittelijalta Päivi Honkoselta ja verkkotoimittaja Maija Ylätuvalta. Lähetin kuvakäsikirjoituksen nähtäväksi heille, koska aivoriihi toimii aina paremmin kuin yksin pohtiminen. Palautteessaan he sanoivat monien kuvaideoideni toimivan sellaisenaan ja ehdottivat joihinkin kuviin muutoksia. Samalla kuvituskuviiden määräksi vahvistui kymmenen ja lisäksi kansikuva. Sovimme, että jos kuvitusten kanssa tulee kiire,

kannessa voidaan käyttää uudelleen yhtä kuvituksista tai muuttella sitä hieman esimerkiksi eri rajauksen avulla.

Kun teksti oli muutettu Papunetillä selkomuotoon, sain lopullisen suunnitelman siitä, miten kuvat sijoitetaan tekstien yhteyteen tarinan eri sivuille. Kuvien aiheiksi valittiin tekstiin sopivat, mutta kuitenkin positiivissävytteiset kuvaideat. Vaikka tarinassa on kyse rikoksista ja rikoksen uhriksi joutumisesta, mielestäni on hyvä, että kuvituksissa on rohkaiseva tunnelma uhkaavan tai pelottavan sijasta. Kymmenestä kuvasta vain yhdessä näkyy itse rikoksen tekeminen, kun nuori sotkee junavaunun ulkoseinää ja tulee yllätetyksi. Muissa kuvissa näkyy pääasiassa keskustelemista ja auttamista. Myös ilkeältä tehnyt nuori sovittaa myöhemmässä kuvassa rikoksensa pesemällä töhriänsä junavaunun.

3.3 Luonnostelu

Seuraava haasteeni oli ryhtyä tekemään suunnitelmista hiotumpia luonnoksia. Olen vältellyt ihmishahmojen piirtämistä tähän asti, koska olen ajatellut sen olevan hankalaa, eikä välttely ole helpottanut asiaa lainkaan. Luonnosteluvaiheessa oli kuitenkin ryhdyttävä harjoittelemaan, ja tiukan aikataulun vuoksi tekosyyt saivat jäädä sivuun. Opettelin joitakin yksinkertaisia tekniikoita Internetistä löytämieni ohjeiden avulla ja opin hieman lisää ihmishahmojen mittasuhteista. Tämän jälkeen ryhdyin luonnostelemaan kuvia huolellisemmin.

Olisin mielelläni syventynyt piirtämisen opiskeluun enemmän tunteakseni oloni varmemmaksi työskennellessäni. Aikaa tähän ei kuitenkaan ollut, joten pyrin pitämään mielessäni aikaisemmin opitut perusasiat. Ojan (1957, 53) mukaan piirtäjän ei kannata ryhtyä piirtämään mitään väkisin, varsinkaan oman taitotason ylittäviä aiheita. Liialliset vaatimukset johtavat helposti epäonnistumisen tunteeseen, mikä ei auta lainkaan oppimista. Selkokuvitusten vaatima selkeys ja ymmärrettävyys antaa onneksi luvan myös yksinkertaistettuun tapaan kuvittaa. Päätin jo alkuvaiheessa olla vaatimatta itseltäni liikaa, mutta yrittää silti haastaa itseäni riittävästi, jotta voin olla aidosti tyytyväinen lopputulokseen. Olen huomannut monissa koulutöissäni, että luonnostelu on tärkein vaihe minkä tahansa graafisen suunnittelun tehtävässä. Oja (mts. 57) sanoo, että piirtäjän täytyy aina tarkastella aihettaan pitkään ennen työn aloittamista ja että harkintaan on käytettävä enemmän aikaa kuin itse suoritukseen.

Käytin referenssikuvia apunani löytääkseni hahmojen oikeat asennot. Pyysin ystävääni poseeraamaan kameralle kuvakäsikirjoitukseen suunnittelemissani asennoissa. Kuvista mallin ottaminen helpotti luonnostelua. Oma lähestymistapani ihmisten piirtämiseen yllätti itsenikin, sillä kuvittelin ryhtyväni piirtämään automaattisesti hyvin naivistiseen tyyliin. Päätin luonnostelun alussa kuitenkin, etten halunnut hahmoista liian realistisen näköisiä mutten halunnut niiden näyttävän myöskään sarjakuvamaisilta, vaan yritin tasapainoilla näiden kahden vaikutelman välillä. Pyrin saamaan hahmojen mittasuhteet jokseenkin oikein, mikä tuotti hankaluuksia etenkin raajojen pituuden ja perspektiivilyhennysten kanssa. Etenin kuva kerrallaan piirtäen palikkamaisten ihmishahmojen päälle uudella viivalla luonnollisemman muodon ja lopuksi annoin hahmoille persoonallisuutta hahmottelemalla vaatteet, hiukset ja yksinkertaiset kasvonpiirteet. Hahmottelin myös ympäristön ja esineet, jättäen ne kuitenkin vielä viimeistelemättömiksi.

Luonnostelun jälkeen huomasin, että olen kuvannut kaikki hahmot jokseenkin samalta etäisyydeltä ja samassa perspektiivissä. Tällaisista asioista luultavasti näkyy, etten ole harrastanut piirtämistä aktiivisesti. Opinnäytetyöni ohjaaja Antti Halonen ehdotti, että hahmojen pitäisi mennä sarjakuvamaisempaan tai tyylielämpään suuntaan. Luonnokset näyttivät riittävän realistisilta, jotta myös kehon mittasuhteiden tulisi näyttää oikeilta. Halonen rohkaisi minua sanomalla, että opin varmasti piirtämään mittasuhteet ja raajojen perspektiivilyhennykset oikein harjoittelemalla, mutta muistutti kuitenkin kiireisestä aikataulusta.

Haluan toki oppia piirtämään ihmishahmoja oikein, jotta se ei tuntuisi niin vaivalloiselta, mutta keskusteltuamme minun täytyi myöntää, että tyylieläisyys säästäisi minut virheiltä, jotka huomataan paljon helpommin realistisemmän näköisissä piirroksissa. Oma piirtämistyylini on aina ollut melko naivistinen, mitä tahattomat mittasuhteiden ja perspektiivin virheet vahvistavat entisestään. Ajatus tyylin muuttamisesta ja hahmojen piirtämisestä uudelleen tuntui takapakilta, enkä halunnut vesittää jo tekemiäni hyviä yrityksiä. Päädyin tyylielämään hahmoja vain hieman, mutta yritin edelleen parannella mittasuhteita, koska olin jo suurimpaan osaan luonnoksistani melko tyytyväinen. Aikaisempi mittasuhteiden opettelu osoittautui hyödylliseksi tässä vaiheessa. Piirsin hahmoja läpi uudelleen valopöydän avulla, yksinkertaisten piirteitä lähinnä kasvoista. Totesin kuitenkin pääseväni tällä tavalla eroon jokseenkin persoonattomasta realismista, jota hahmoissani oli ollut aikaisemmin.

Hahmojen kasvoja kuvatessani mangapiirtäjä Mark Crilleyn opetusvideoista oli minulle paljon hyötyä. Monissa piirtämisen opetuskirjoissa puhutaan pään muotojen ja kasvojen elementtien piirtämisestä mahdollisimman realistiseen tapaan, mikä ei mielestäni sovellu kuvitusteni hahmoille. Crilleyn (2011) mukaan hahmon kasvot saa näyttämään lapsen kasvoilta piirtämällä nenään ainoastaan pari viivaa merkitsemään nenänpäätä ja sieraimia. Vanhemman näköisillä hahmoille piirretään myös nenänvartta ja tarvittaessa muutama linja merkitsemään ryppyjä silmien vierille tuomaan lisää ikää. Omissa kuvituskuvissani hahmot on kuvattu kauempaa, joten piirsin kaikki kasvopiirteet vain muutamilla viivoilla. Tein vanhempien henkilöiden kasvoihin kuitenkin joitain pieniä lisäyksiä, jotta he eivät vaikuttaisi liian nuorilta tai lapsellisilta. Käytin aikuisten kasvoissa hieman enemmän kulmikkautta sekä enemmän viivoja merkitsemään silmiä ja nenää. Nenät ovat myös hieman isompia kuin nuorilla hahmoilla, ja miehille lisäsin kaulaan muutaman pienen viivan aataminomenaksi ja kaulajänteen kohdalle.

En kiinnittänyt perspektiiviin kovin paljon huomiota piirtäessäni, joten esimerkiksi kuvissa näkyvät pöydät ja tuolit eivät ole tarkasti perspektiivissä. Ohjaajani mukaan oikein piirretyllä perspektiivillä ei ole näissä kuvissa suurta merkitystä, kun ihmis-hahmotkaan eivät näytä realistisilta, joten asioiden hieman oudot suhteet eivät todennäköisesti kiinnitä katsojan huomiota. Perspektiivien oikeellisuus ei muutenkaan ole kuvittamisessa ehdoton laki, vaan niillä voidaan leikkiä, ja monissa lastenkirjoissa asioiden perspektiivit saattavat olla tahallisesti vääristettyjä. Pidin toissijaisena myös kuvissa näkyvien huonekalujen ja esineiden ulkonäön perinpohjaista miettimistä. Kuvissa näkyy sohva, tuolia, pöytiä, kannettava tietokone sekä pöytälamppu. En halunnut valita esineille mitään tiettyä tyyliä, jotta kuvitukset eivät olisi sidoksissa mihinkään tiettyyn aikaan vaan toimisivat vielä vuosienkin päästä. Piirsin esineet hyvin yksinkertaisella tavalla jättäen yksityiskohdat minimiin. Piirsin esineiden suorat linjat vapaalla kädellä, jotta viivojen tyyli olisi yhtenevä kaikkialla. Tyyli sopi myös pyrkimykseni päästä eroon liiasta realismista piirroksissa.

Piirtämilläni hahmoilla on melko samankaltaiset vartalot, joissa yksilöllisyys ei erotu juuri sukupuolta pidemmälle. Huomasin tämän vasta jälkikäteen, joten en ryhtynyt muuttelemaan hahmoja. Toisaalta hahmoja katsoessa ei pääse syntymään stereotyyppioita esimerkiksi pehmeävatsaisesta poliisista, mutta persoonallisuutta heiltä hieman uupuu. Tarkemmin ajatellen kuvista löytyy myös laajoja ennakkokäsityksiä tukevia ase-

telmia: poliisit ovat miehiä, junaan töhrivä nuori henkilö on poika, ja vaatteita toisilleen lainaavat hahmot ovat tyttöjä. Ehkä tällainen lähestymistapa vähentää väärinkäsitysten mahdollisuutta, kun esimerkiksi maahanmuuttaja saattaisi ihmetellä naista poliisina. Tuttujen ennakkokäsitysten jatkaminen on toisaalta myös paljon käytetty ja jopa liiankin turvallinen ratkaisu. Halusin tuoda hahmoille hieman lisää persoonallisuutta vastineeksi perusmallisille vartaloille. Kiinnitin piirtäessäni huomiota siihen, että hahmoille tulee toisistaan eroavat hiusmallit ja että vaatteista ja kengistä voi päätellä jotain henkilöistä ja heidän iästään. Koska kasvot on toteutettu hyvin yksinkertaisin keinoin, kiinnitin enemmän huomiota hiusten ulkonäköön. Piirsin myös vaatteisiin laskoksia ja ryppejä tuomaan hahmoihin lisää elävyyttä.

Liitin muokattujen luonnosten yhteyteen tekstit alustavan sommittelun muodossa nähdäkseni, miten ne sopivat sivuille. Lähetin ne nähtäväksi yhteyshenkilöilleni Papunettiin, ja he pitivät luonnoksistani kovasti. Huomautettavaa heillä oli toisen poliisihahmon hieman liian nuorekkailta näyttävistä kasvonpiirteistä ja joidenkin hahmojen harhaanjohtavista ilmeistä. Kuvituksissa esiintyvälle poliisille toivottiin myös lisää karismaa ja raamikkua. Yksi kuvaideoista muuttui tässä vaiheessa kokonaan, koska sen sisältö oli ristiriidassa tekstin kanssa. Tekstissä puhutaan kirjesalaisuuden rikkomisesta, mutta luonnoksessani poika palauttaa kirjettä omistajalleen, joka ei kiireessään huomaa laukustaan tipahtelevia kirjeitä ja papereita. Kuvan toivottiin muuttuvan siten, että kirjeen lukijan takana olisi kurkkimassa uteliaan näköinen henkilö. Tein muutokset kuviin, joista jotkin hyväksyttiin ja joihinkin jäi vielä pientä viilattavaa. Kun kaikki kuvat oli hyväksytty, ryhdyin viimeistelemään luonnoksia ohjaajani neuvon avulla.

Hahmojen eleitä piirtäessä täytyy kiinnittää huomiota yksittäisen hahmon olemuksen lisäksi hahmojen väliseen vuorovaikutukseen. On määriteltävä, mitä elekielellä ja ilmeillä halutaan kertoa hahmojen välisestä suhteesta ja siitä, miten he reagoivat toisiinsa. (Wigan 2007, 18.) Ilmeet ja eleet tuottivat luonnosteluvaiheessa minulle kaikista eniten hankaluuksia. Vaikka olinkin saanut mittasuhteet näyttämään jokseenkin hyviltä, monilla hahmoilla kehonkieli oli vääränkaltaista. Esimerkiksi eräässä kuvassa seisova poliisi piti kättään rennosti vyönsoljella, mikä sai aikaan liian machomaisen vaikutelman. Kasvojen vanhentaminen tuntui myös vaikealta, kunnes ohjaajani ehdotti minun ottavan mallia jostakusta isällisen ja luotettavan näköisestä henkilöstä. Monilla hahmoilla on kuvissa samankaltainen ”selittävä” ele, jossa hahmon käsi on ojentunee-

na kämmen ylöspäin kuvaamaan sitä, että henkilö puhuu jostakin asiasta ja käyttää käsiään puhuessaan. Mielestäni käden asento avoimen suun lisäksi oli helpoin tapa välittää kuvan katsojalle, että henkilö puhuu parhaillaan, mutta toisaalta ele toistuu samankaltaisena monessa kuvassa, joten olisin voinut miettiä muitakin ratkaisuja.

Luonnostellessani piirsin A4-kokoiselle paperille. Sen jälkeen skannasin kuvat, tulostin ne suurempina ja piirsin ne läpi uudelle paperille valopöydällä, jotta minun olisi helpompi piirtää kasvot ja niiden pienet ilmettä antavat viivat. Pieni paperi tuntuu piirtäessä jostain syystä turvallisemmalta, ja tiedän liian pienien luonnosten tekemisen olevan monien aloittelevien piirtäjien perusvirhe. Tiedostin asian jo luonnostellessani, mutta olin työssä jo niin pitkällä, etten halunnut ryhtyä aikaa vievään uudelleen piirtämiseen. Mielestäni kuvittajalla on myös oikeus käyttää teknologiaa avukseen ja huijata hieman – varsinkin kiireessä. Lisäksi suurentamani piirrookset olivat alusta pitäen omiani, joten omatuntoni on puhdas.

3.4 Sommittelu ja kuvissa käytetyt ratkaisut

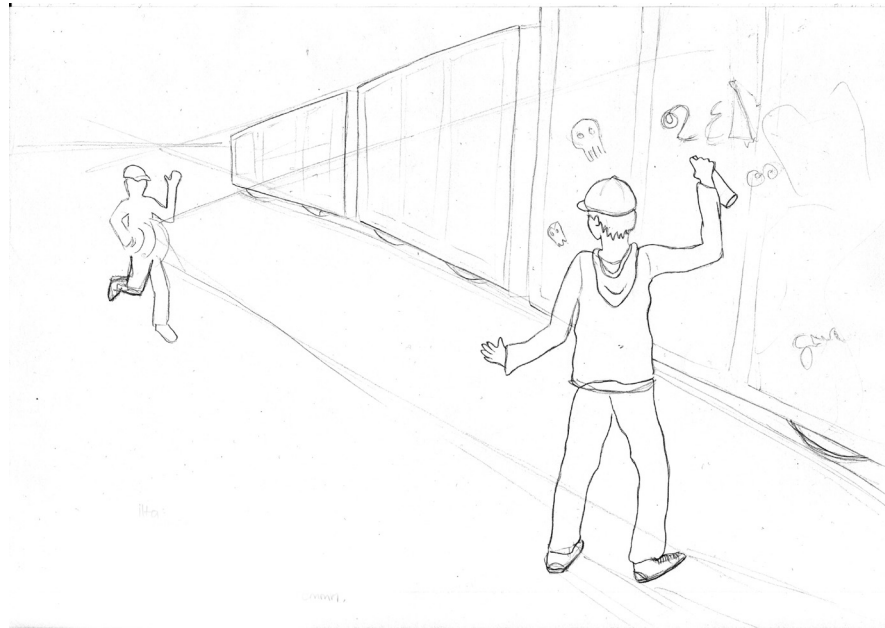
Valmiita kuvituksia katsellaan kuvakirjan tapaan tietokoneen näytöltä, joten sommittelussa vaakasuuntainen formaatti toimi parhaiten. Sommitellessani minun piti muistaa jättää sivuille tuleville teksteille tilaa. Joillakin sivuilla tekstiä on vain pari lyhyttä riviä, kun taas joillakin useita kappaleita, ja tekstien fonttikoko on kuvatarinoissa melko suuri. Hahmojen taustojen minimoiminen auttoi jättämään riittävästi tyhjää tilaa, ja esimerkiksi kuvassa, jossa on pelkästään yksi seisova henkilö, jätti mahdollisuuden hahmon siirtelylle sivupohjassa.

Hatvan (1993, 56) mukaan tyhjän tilan käyttäminen jäsentää elementtejä ja rikkoo monotoniana. Tyhjä tila kuvaelementin ympärillä ohjaa katsojan huomiota vahvasti, mutta sommittelussa täytyy huomioida myös sivun koon ja formaatin vaikutus. Ahjo-palo-Nieminen (1999, 19) kuvaa sommittelua välineenä, joka auttaa katsetta pysymään kuvan rajojen sisäpuolella ja löytämään yksityiskohtia. Kuva-alaa tulisi aina kohdella kokonaisuutena, eikä luonnostelua kannata aloittaa yksityiskohdista. Asioista voidaan kuvata myös vain osa, jolloin katsojan mielikuvitukselle annetaan tilaa. Linjat voivat jatkua myös kuvan ulkopuolelle.

Kuvatarinan ensimmäisellä sivulla puhutaan laeista yleisesti, ja ehdottamani kuvaidea lakikirjaa lukevasta henkilöstä hyväksyttiin sellaisenaan. Luonnostelin kuvan keskelle

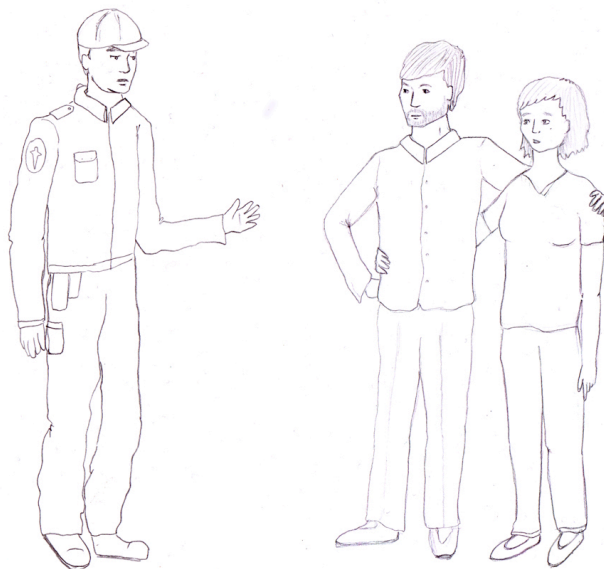
tytön, joka lukee lakikirjaa pöydän ääressä. Tytön kasvot ovat kuvan katsojaan päin, ja tyttö on hieman kumartunut kirjaa kohti. Pöytää merkitsemässä on ainoastaan vaakaviiva, joka toimii myös ikään kuin jakajana kuva- ja tekstialueelle. Toisen kuvan aiheena on kirjesalaisuuden rikkominen. Sommittelu kuvassa on melko samanlainen kuin ensimmäisessä, mutta etualan kirjettä lukeva tyttö on kääntyneenä hieman sivuun kuvan oikeaa reunaa kohti. Tytön takana kurkistaa viekkaan näköinen poika, jota selvästi kiinnostaa tytön kirjeen sisältö. Tässäkään kuvassa henkilöiden kuvaaminen kokonaisuudessaan ei mielestäni ole tarpeellista. Ääriviivat loppuvat kesken olennaisen asian, kirjeen, alapuolella ja väritys häipyä ilman selviä rajoja. Tarkistin idean toimivuuden Päivi Honkoselta, ja hänen mukaansa kuvan katsoja ymmärtää kyllä hahmojen jatkuvuuden. Kuten sanottua, kohderyhmää ei pidä aliarvioida. Tytön kädessä olevan kirjeen piirsin liioitellun suureksi, koska se on tärkeä osa kuvan ideaa.

Kuvatarinan kolmannella sivulla puhutaan toisten ja yhteisen omaisuuden kunnioittamisesta. Alun perin ideani oli, että kuvassa lapsi pitelee selkensä takana kivenmurikkaa ja paikalle saapuu vanhempi henkilö ihmettelemään rikkoutunutta katulamppua. Kuvaan ehdotettiin kuitenkin Papunetin puolelta muutosta, ja hahmon toivottiin olevan mieluummin selvästi nuori kuin lapsi. Tässä kuvituskuvassa sommittelu nousee hieman edellisiä kuvia tärkeämpään osaan, sillä taustalle tarvitaan elementiksi juna, joka on tärkeä osa kuvan ideaa. Kuvassa nuori poika on töhrimässä junavaunua ulkopuolelta spraymaalilla ja kauempana näkyy vartija juoksemassa taskulampun kanssa poikaa kohti (kuva 2). Pojan olemuksessa näkyy säikähdys, kun hän jää kiinni itse teossa. Vartijan piirsin epämääräiseksi hahmoksi, ja taskulampun valokiilan ansiosta poika näkyy selkeämmin. Samalla valokiila vie katsetta kohti kuvan pääasiaa. Kuvassa oleva junanvaunujen kattojen muodostama vino linja viittaa kuvassa haettuun syvyytsvaikutelmaan. Diagonaaliset linjat tuovat aina kuvaan jonkinasteista toimintaa ja liikkeen tuntua, kun taas vaak- ja pystysuorat linjat viittaavat rauhallisuuteen ja paikoillaan pysymiseen (Itten 2004, 92).

Kuva 2. Luonnos junan töhrimisestä.

Neljännessä kuvassa aiheena on paidan lainaaminen. Tekstissä puhutaan tavaroiden lainaamisen järkevyydestä ja lainaamisen ehdoista. Kuvassa toinen tyttö on selin katsojaan ja toinen pitelee käsissään paitaa. Ajattelin, että lainaamisen idea tulee selville tekstin kautta, kun en tiennyt, kuinka asian voisi ilmaista kuvassa. Aluksi luonnostelin tytöt vierekkäin, mutta huomattuani saman asettelun toistuvan monissa muissakin kuvissa, piirsin toisen tytön hieman enemmän etualalle. Kokeilin laittaa etualan tytölle käteen henkarin, mutta vihje vaikutti siltä, että paitaa pitelevä tyttö tarvitsee paitaansa henkarin ja lainaa sitä. Jätin henkarin pois myös välttääkseni viittauksia vaatekauppaan. Viidennellä sivulla kerrotaan alle 15-vuotiaan rikoksenteijän vastuusta, ja kuvassa poliisi on kertomassa vanhemmille rikoksesta. Kuvan sommittelu on jälleen samasta perspektiivistä ja hahmot on aseteltu vierekkäin. Halusin kaikkien hahmojen kasvot näkyville, jotta olisi helpompi ilmentää poliisin olevan kertomassa jotakin ja vanhempien kuuntelevan keskittyneesti (kuva 3).

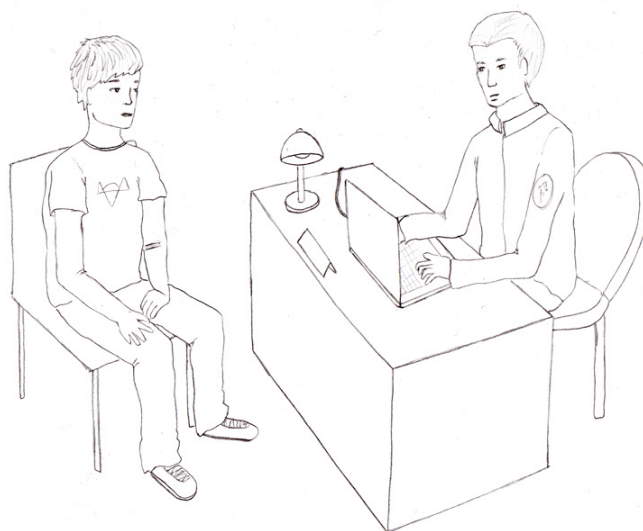

Kuva 3. Luonnos poliisista ja vanhemmista.

Kuudes sivu kertoo koulukotiin joutumisesta, jos alle 15-vuotias ei lopeta rikosten tekemistä. Kuvassa on junaan töhrinyt nuori poika ja hänen isänsä, joka näkyi edellisessäkin kuvassa, keskustelemassa vakavasti pöydän ääressä. Poika on hieman häpeissään, mikä ilmenee pienenä kyyrynä selässä ja jalkaterien asennossa. Poika tukee käsillään kasvojaan nojaten kyynärpäillä pöytään. Mies on nojautunut hieman eteenpäin ja viittoo kädellään, mikä kuvaa hänen olevan selittämässä jotain. Olen käyttänyt samaa käden viittomaa muissakin kuvissa, mutta se tuo mieleeni automaattisesti jonkin asian selittämisen, ja uskon, että monet muutkin tulkitsevat eleen samoin. Seitsemännellä sivulla puhutaan rikoksen seuraamuksista ja rangaistuksista. Tekstissä mainitaan vankeus ja sakot, joten valitsin kuva aiheeksi sakkoa kirjoittamassa olevan poliisin. Sivulle tulee paljon tekstiä, joten seisova poliisi sopii yksittäisenä kuva-aiheena sivun sommitteluun, jättäen riittävästi tilaa tekstille.

Kahdeksannen sivun aiheena on vahingonteon korvaaminen ja rikoksen sovittelu. Tässä kuvassa aikaisemmin junaan töhrinyt poika on nyt pesemässä töhryjä pois junanvauunun kyljestä harjalla. Sommittelin junan ja pojan eri suunnasta kuin aikaisemmassa kuvassa, mutta poika on tässäkin selkä katsojaa kohti, koska ajattelin toiminnan välittyvän siten parhaiten. Junaa näkyy tällä kertaa vähemmän, mutta se on sijoitettu diagonaaliin kuvan vasempaan yläkulmaan, kun edellisessä kuvassa juna vei tilaa kuvan oikeasta ylänurkasta. Sommittelu mahdollistaa tekstin asettelun oikeaan alakulmaan.

Yhdeksännellä sivulla aihe vaihtuu rikoksiin liittyvistä velvollisuuksista uhrin oikeuksiin. Tekstissä puhutaan siitä, mitä täytyy tehdä, jos joutuu rikoksen uhriksi. Kuvassa on meneillään kuulustelutilanne poliisiasemalla, joka on kuvattu jälleen sivusta, mutta hiukan ylhäältä käsin. Pojan hahmoa ei ole näkynyt aikaisemmissa kuvissa, koska niissä ei ole kerrottu rikoksen uhreista. Pöydän ääressä asioita muistiin kirjaava poliisin hahmo on eri kuin aikaisemmin, mutta poliisiksi hänet tunnistaa samanlaisesta hihamerkistä kuin toisella poliisihahmolla (kuva 4). Alun perin poliisi kirjoitti kuvassa paperille, mutta totesimme, että nykyaikana paperin ja kynän käyttö on todennäköisesti korvattu kannettavalla tietokoneella.

Kuva 4. Luonnos kuulustelutilanteesta.

Kymmenes kuva kertoo avun hakemisesta, jos rikosasia on jäänyt painamaan mieltä. Kuvassa istuvat sohvalla empaattisen oloinen nainen ja lievästi ahdistuneen näköinen tyttö. Myös tässä kuvassa jatkuu yksinkertainen sommittelu ja aiemmista kuvista tuttu sivuperspektiivi. Tytön ahdistusta kuvaavat ilme ja sulkeutunut asento, jossa tyttö ikään kuin haluaa toista jalkaansa. Empaattisen neuvojan olemuksesta yritin saada rohaisevan ja kannustavan hieman tyttöä kohti nojaavan asennon avulla, mikä ilmaisee läsnäoloa ja kiinnostusta.

Sommittelussa vaikeinta oli löytää erilaisia kuvakulmia. Kokemuksen myötä tulee luultavasti enemmän rohkeutta kokeilla erilaisia ratkaisuja perspektiiviin, kun kaikki huomio ei keskity hahmojen oikein piirtämiseen. Luonnostelu ja sommittelu olivat

työssäni ylivoimaisesti vaikein osuus, kun hahmojen asennot eivät tuntuneet menevän kohdalleen lukuisten yrityksiensä jälkeen. Nuorten kasvonpiirteiden piirtäminen oli minulle melko helppoa, mutta saadakseni tietyt henkilöt näyttämään vanhemmilta minun piti turvautua pyyhekumiin huomattavasti enemmän. Myös kasvojen ilmeitä oli hankalaa saada kuvaamaan oikeaa tunnetilaa, vaikka pyrin ilmentämään sitä mahdollisimman pelkistetyin keinoin. Selkokuvissa tunneilmaisu on tärkeää ja huomasin, että ilmeitä ja eleitä täytyy hieman liioitella, jotta ne välittyvät selkeästi. Piirsin nuorille hahmoille hieman sotkuisemmat hiukset kuin aikuisille. Halusin viitata tällä tietynlaiseen vallattomuuteen, mikä tukee hahmojen tunnistamista nuoriksi.

3.5 Kuvitustekniikka

Tiesin jo alusta asti toteuttavani kuvitukset pääosin käsin piirtämällä, koska halusin kehittyä siinä enkä kokenut olevani riittävän harjaantunut vektorigrafiikassa tai piirto-pöydän käytössä tehdäkseen kuvat tietokoneella. Olen omaksunut piirtämistekniikoista parhaiten tusseilla työskentelyn. Tusseilla värittämällä saa aikaan tasaisia väripintoja, joten ajattelin tekniikan soveltuvan selkeytensä puolesta myös tähän työhön. Ääri- viivat piirsin pehmeällä mustalla kynällä lyijykynäluonnosten päälle ja tein kuviin korostuksia pastellikynillä. Väritin kaikkein suurimmat pinnat Adobe Photoshop -ohjelmassa aikaa ja tusseja säästääkseen. Lopuksi lisäsin varjostuksia ja valokohtia tuomaan kuviin moniulotteisuutta ja pehmeyttä, ja viimeistelin kuvat korjaamalla värejä ja siistimällä vikaan menneitä kynänjälkiä.

Hatvan (1993, 52–53) mukaan kuvan toteutustapa vaikuttaa oppimiseen. Lukutaidottomille nepalilaisille tehdyssä tutkimuksessa heille näytettiin eri tekniikoin toteutettuja kuvia. Valokuvan esittämät asiat tunnistettiin huonoiten, kun taas realistinen viivapiirros pärjasi testeissä parhaiten. Liika yksinkertaistaminen esimerkiksi siluetin tai pelkän ääri- viivan keinoin tunnistettiin selvästi huonommin kuin viivapiirros, jonka tun- nisti 72 % koehenkilöistä. Toisessa tutkimuksessa testattiin opetuskokonaisuuksien omaksumista erilaisten kuvien avulla. Tässä testissä värillisen viivapiirroksen vaikutus oppimiseen todettiin parhaaksi. Myös kolmannessa tutkimuksessa tulokset puhuvat hahmotusta ja oppimista helpottavien värillisen viivapiirrosten puolesta. Lapsilla muistamisen ja ymmärtämisen kannalta värillinen piirros toimi valokuvaa paremmin, mutta aikuisilla kuvitustapojen eroilla ei ollut suurta vaikutusta. Kuvien käyttäminen hyödytti erityisesti heikompi- lahjaisia koehenkilöitä.

Hatva kertoo tutkimuksista 1990-luvun alussa tehdyssä kirjassaan, ja ihmisten kuvanlukutaito on todennäköisesti kehittynyt niistä ajoista Internetin yleistymisen myötä. Vaikka tutkimuskohteina on ollut sekä lukutaidottomia nepalilaisia ja lukutaitoisia länsimaalaisia, mielestäni tutkimustulokset sopivat silti tukemaan tekniikkavalintaani, vaikka ne ovatkin jo hieman vanhentuneita.

3.6 Värien käyttö ja värivalinnat

Toivanen (2012) kiteyttää värien käytön tarkoituksen muun muassa elävöittämiseen, liikkeen vaikutelman antamiseen ja tilavaikutelman aikaansaamiseen. Väreillä voi myös ilmaista mielentiloja, vedota tunteisiin tai vain tuottaa esteettinen vaikutelma. Näissä kaikissa tarkoituksissa voidaan hyödyntää värien symboliarvoja, mutta myös väriteorian perusteita. Virtasen (2012) mukaan värien käyttöä selkokuviissa ei ole tutkittu vielä kovin paljoa, enkä löytänytkään asiasta lähdemateriaalia muutamia lauseita enempää. Selkokuviissa tärkeintä värien kannalta on tärkeiden kuvaelementtien riittävä kontrasti taustaan nähden, ja muut lisäarvoa tuovat asiat tulevat vasta selkeyden saavuttamisen jälkeen.

Värien valinta kuviin oli yllättävän vaikeaa. Tein luonnoksista kopioita, joihin pystyin turvallisesti kokeilemaan eri värien yhdistelmiä valitsemillani työvälineillä. Käsien tekeminen tuntui hieman hitaalta, kun vertailukohtana oli moninkertaisesti nopeampi työskentely tietokoneella. Suurin osa pohdintaa vaatineista värivalinnoista piti tehdä ihmishahmojen vaatteisiin, koska hiuksissa ja ihossa on vain vähän väri vaihtoehtoja. Kuvituksia suunnitellessa minulla oli toimeksiantajan kanssa puhetta siitä, että joku hahmoista olisi maahanmuuttajan näköinen. Totesimme kuitenkin pian, että eri ihonvärit saattaisivat aiheuttaa tahattomia väärinkäsityksiä, kun tarinan aiheena on rikosten tekeminen ja rikosten uhrin. Ensimmäiset värikokeiluni olivat hyvin kirkkaita ja kyläisiä sävyjä, mutta totesin niiden olevan liian hyökkäviä ja hieman epärealistisia valintoja ihmisten vaatteisiin. Totesin löytäväni hyviä väri vaihtoehtoja tarkkailemalla ympärilläni olevien ihmisten pukeutumista ja tekemällä havaintoja siitä, mitkä värit näyttävät harmonisilta yhdessä. Tein sen jälkeen väreistä piirrosten viereen pieniä neilöitä, jotta näin, miten eri värit toimivat keskenään ja millaisia eri värialueiden kossuhteet ovat (kuva 5).

Kuva 5. Esimerkki värikokeiluista.

Värejä miettiessäni minun tuli ottaa huomioon, että kuvatarina julkaistaan Internetissä, joten sitä katsellaan tietokoneen näytöltä. Näytössä, tv-ruudussa ja muissa kuvamonitoreissa värien sekoittuminen on additiivista. Värit sekoittuvat valon avulla, kun monitori heijastaa punaisia, vihreitä ja sinisiä valopisteitä. Värijärjestelmää kutsutaan termillä RGB (red, green, blue). Värit sekoittuvat näytöltä katsottaessa osittain myös optisesti, eli värit sekoittuvat katsojan näköjärjestelmässä. Kun punainen, vihreä ja sininen valo loistavat täydellä voimalla, tuloksena on valkoista. Valon määrä siis lisäantyy värien sekoittamisen myötä. Kun valopiste on sammunut, jää jäljelle mustaa, kuten sammutetussa televisiossa. (Arnkil 2007, 74–75.) Käytin kuvituksissani silmälle ystävällisiä, hieman murrettuja värejä, koska näytöltä katsellessa kirkkaat ja kylläiset värit kuten punaisen ja sinisen sävyt tuntuvat melkein sattuvan silmiin.

Toinen tapa värien sekoittamiselle tapahtuu käsin tekemisessä ja painotuotteissa. Tällöin valoa heijastuu pinnasta sitä vähemmän, mitä enemmän värejä sekoitetaan. Painotuotteissa käytetään useimmiten CMYK-värejä eli syaania (C), magentaa (M), keltaista (Y) ja mustaa (K, key). Kolmea ensimmäistä sekoittaessa saadaan aikaan lähes musta väri, mutta paremman kontrastin aikaan saamiseksi väreihin lisätään täysmustaa. Substraktiivisessa sekoittamisessa valon määrä siis vähenee värien sekoittamisen

myötä. Painotuotteissa yksittäiset värit painetaan rasteripisteinä lomittain ja päällekkäin, ja silmä sekoittaa värit optisesti vastaamaan haluttua värivaikutelmaa. (Arnkil 2007, 76.)

Esteettisesti miellyttävät ja harmoniset väriyhdistelmät ovat makuasia, mutta väriharmonioille on myös olemassa tiettyjä väriympyrään tukeutuvia sääntöjä. Harmonisia väriyhdistelmiä syntyy kun kuvassa käyttää esimerkiksi pelkästään kylmiä tai lämpimiä sävyjä, ja lisää dynamiikkaa ja energiaa kuvaan saa esimerkiksi vastavärejä käyttämällä. (Sinkkonen, Kuoppala, Parkkinen, Vastamäki 2006, 129.) Harmonisina värejä pidetään myös silloin, kun värien vaaleus- tai tummuusasteet ovat lähellä toisiaan, eikä värien välille synny riitasointuja. Harmonia viittaa siis tasapainoon, jota yleensä näemme luonnossa. (Itten 2004, 19.)

Arnkil (2007, 138, 139) kirjoittaa huomioarvosta värien käytössä. Huomioarvo ja hyvä kontrasti kulkevat käsi kädessä: tummat kohteet erottuvat parhaiten vaalealla taustalla ja päinvastoin. Sävyerot tulevat tärkeiksi kontrastin kannalta silloin, kun värien vaaleusasteet ovat toistensa kanssa samankaltaisia. Tehosteväri, joita Arnkil kutsuu aksenttiväriksi, on useimmiten jokin kirkas ja kylläinen väri kuten keltainen tai punainen, mutta tosiasiaassa aksenttivärin toimivuus riippuu aina sen suhteesta ympäröiviin väreihin. Harmaiden sävyjen vieressä myös musta tai valkoinen voi olla erottuva aksenttiväri.

Väriyhdistelmistä parhaiten erottuva on keltaisen ja mustan yhdistelmä. Lämpimiksi luokitellut värit kuten keltainen, punainen ja oranssi ovat tehokkaampia huomioarvoltaan kuin kylmät ja viileät värit. Havaintoihin vaikuttavat myös katsojan ennakkokäsitykset ja odotukset, koska ihmiset saattavat olla tottuneita näkemään tiettyjä värisävyjä yhdessä. Hahmojen erottumista taustasta minun piti miettiä tarkimmin kuvissa, joissa poika on junavaunun edessä, koska muissa kuvissa taustaa ei joko ole lainkaan tai taustana toimii pieni värialue. Kuvaan, jossa poika töhrii junavaunua, valitsin pelkästään sinertäviä sävyjä tuomaan tunnetta hämärtyvästä illasta. Kuvassa on lämmintä keltaista sävyä ainoastaan vartijan taskulampun valokiilassa sekä hieman horisontissa, kuvaamassa auringonlaskua. Tämä kuva olikin värittäessä kaikista haasteellisimmin haavani tunnelman saavuttamisen kannalta.

Värien valinnassa tulee ottaa huomioon myös haluttu tilavaikutelma. Lämpimät keltaisen ja punaisen sävyt vaikuttavat olevan lähempänä ja laajentuvan katsojaa kohti, kun

taas viileät siniset ja vihreät näyttävät kutistuvan ja samalla loitontuvan taka-alalle. (Arnkil 2007, 141.) Tilan hahmottumiseen vaikuttavat värien lisäksi kuva-aiheiden sommittelu, tyhjän tilan käyttö ja valoisuudet. Värien vaaleusaste vaikuttaa esimerkiksi maiseman tilavaikutelman luomisessa vahvasti yhdessä värien lämmön kanssa. Kauempana olevat kohteet kuvataan vaaleampina ja edessä olevat tummempina, kun halutaan voimistaa tilavaikutelmaa. Käytin tekniikkaa kuvassa, jossa poika puhdistaa junanvaunua, jättäen vaikutelman hyvin hienovaraiseksi. Kuvassa, jossa poika töhrii vaunua, vaaleusasteet ovat päinvastaiset, koska etuala valaistuu vartijan taskulampusta lähtevän valokiilan takia (kuva 6).

Väreihin liitetään vahvoja merkityksiä ja symboliikkaa. Värien merkityksiä hyödynnettäessä täytyy ottaa huomioon asiayhteys ja kulttuurierot, joissa merkitykset saattavat vaihdella rajustikin erityisesti länsimaiden ja itämaiden välillä. Arnkil (2007, 146) sanoo, että väreihin liitettäviä mielleyhtymiä ei tulisi sivuuttaa, koska ne muodostavat katsojassa aina automaattisia tulkintoja. Merkitykset korostuvat etenkin sellaisessa suunnittelussa, jonka tarkoitus on opastaa tai jäsentää tietoa. Omassa kuvitustyössäni värien symboliikalla on mielestäni melko pieni rooli, koska kuvissa saa olla tulkinanvaraa. Voin viitata väreillä lähinnä kuvien tunnelmaan ja hahmojen tärkeyteen esimerkiksi ympäristön esineisiin nähden.

Yhdessä kuvista empaattinen nainen ja ahdistunut rikoksen uhri, nuori tyttö, keskustelvat sohvalla. Valitsin värejä sen mukaan, mitä eri-ikäiset naiset saattaisivat käyttää vaatteissaan, ja lisäksi empaattisella naisella on päällään hempeän väriset vaatteet, kun taas ahdistuneen tytön värit ovat voimakkaampia. Päädyin valitsemaan suurimman osan väreistä puhtaasti intuition perusteella, mikä varmasti pohjautuu osittain aiemmin oppimiini väriteorioihin. Toiset värit valitsin silmämääräisesti sen perusteella, mitkä sävyt eivät riitele häiritsevästi keskenään tai mitkä eivät vie katsojan huomiota epäolennaisiin asioihin.

3.7 Kuvien puhtaaksi piirtäminen ja värittäminen

Jäljensin lopulliset kuvat tusseille tarkoitettulle paperille mustalla runsaspigmenttisellä värikynällä. Kynä ei lähde paperista pyyhekumilla, joten yritin työskennellä tarkasti. Etenkin kasvojen yksityiskohtien piirtäminen vain hieman eri tavalla muuttaa koko hahmon ilmeen, joten kasvojen kohdalla olin erityisen huolellinen. Päädyin käyttämään kuvituksissa mustia ääri viivoja, koska ne erottavat kuvan elementit toisistaan ja

helpottavat hahmottamista. Piirtäessäni kuvia puhtaaksi korjailin myös joitakin omaan silmääni oudoilta näyttäneitä kohtia piirroksissa, kuten liian lyhyitä jalkateriä. Viimeisen kuvan kuulusteleva poliisi näytti mielestäni persoonattomalle ja hieman pelottavalle, mutta silmälasien lisääminen korjasi vaikutelmaa ystävällisempään suuntaan.

En halunnut ääriviivoista liian kliinisen näköisiä, joten en pitänyt mustaa värikynää jatkuvasti terävänä. Piirsin kasvot terävällä kynällä, mutta vaatteissa ja ympäristön elementeissä annoin kynän tylsyä, jolloin sain välillä hentoa ja pehmeää viivaa vahvan ja terävän lisäksi. Pysin saamaan eloisuutta myös hahmojen hiuksiin käyttämällä sekä vahvoja että hentoja viivanvetoja. Ääriviivojen piirtämisen jälkeen tein samalla kynällä aavistuksen verran varjostuksia hahmojen hiuksiin, leuan ja nenän alle, paidan kauluksen alle ja muihin kohtiin, jotka kaipasivat hieman kolmiulotteisuutta.

Kuvittelin valon tulevan lievästä yläkulmasta, koska en halunnut valita voimakasta valon suuntaa. Suurimmassa osassa kuvista kuvaelementeillä ei ole taustaa joitakin väripintoja lukuun ottamatta, joten niihin ei myöskään voi langeta varjoja. Poikkeuksena on jälleen junanvaunun töhrimistä kuvaava piirros, jossa vartijalla on taskulamppu. Selkeän valonlähteen vuoksi pojan jaloista lähtee varjo maata pitkin. Varjostin kyseisessä kuvassa elementtejä huomattavasti enemmän kuin muualla. Sinertävien värien lisäksi varjojen käyttö tukee hämärtyvän illan tunnelmaa, mikä puolestaan antaa vartijalle järkevän syyn käyttää taskulamppua (kuva 6).

Kuva 6. Väritetty kuva junavaunun töhrimisestä.

Värittäessäni kuvia olin tyytyväinen siihen, että olin miettinyt värejä jo hieman etukäteen. Suunnittelun ansiosta värittäminen sujui nopeasti, vaikka päädyinkin joissain tapauksissa eri väreihin. Monen kuvan värittäminen tusseilla alkoi tuntua kehnolta idealta kun huomasin, miten voimakas haju tusseissa on. Taukojen pitäminen muodostui tusseilla työskennellessä tärkeäksi. Tässä vaiheessa etukäteen mustalla kynällä varjostaminen osoittautui huonoksi ideaksi. Varsinkin hahmojen iholla mustat varjot näyttivät lähinnä likaisilta. Pelkästään tusseilla varjostaminen olisi toiminut paremmin, koska alue tummenee sitä mukaa, mitä enemmän siihen lisää väriä tussilla. Päädyin varjostamaan kuvia hieman myös tusseilla pehmentääkseni alkuperäisten varjojen vaikutelmaa. Jätin laajojen alueiden värittämisen tusseilla suosiolla väliin, koska tiesin voivani värittää ne Photoshop-ohjelmassa paljon nopeammin. Joihinkin kuviin tuli myös taustalle värialue. Taustojen tekeminen käsin olisi saattanut jättää liikaa jälkiä tussien käytöstä, kun värittäessä olisi täytynyt väistellä kuvaelementtejä.

Skannasin kuvat ja väritin viimeiset värittömät alueet tietokoneella. Lisäsin näille alueille Photoshopissa hiukan rakeisuutta ja lievää tummuusasteen vaihtelua ohjelman omalla tussisiveltimellä, jotta ne näyttäisivät enemmän tusseilla väritetyille. Minun täytyi myös korjaila joitakin alkuperäisistä väreistä, koska skannaus oli muuttanut nii-

tä liian vaaleiksi ja samalla liian kylläisiksi. Huomasin, että korjattuani sävyjä yhden värin mukaan jokin toinen väri saattoi muuttua entistä enemmän väärään suuntaan. Pysin saamaan värit silmämääräisesti samankaltaisiksi kuin paperilla. Koneella työskennellessä värisävyt eivät voi koskaan olla täysin samoja kuin paperilla, koska näytön asetukset vaikuttavat värien toistumiseen, mikä kertaantuu työskennellessä eri koneilla. Sain värit näyttämään kuitenkin melko hyviltä alkuperäisiin verrattuna.

Viimeistelin kuvat Photoshopissa korjaillen ääri viivojen yli menneitä värejä ja muita virheitä. Käsin piirretyissä kuvissa kuuluu mielestäni olla hieman rosoja ja virheitä, joten en pyrkinyt viimeistelyssä täydellisyyteen. Poistin kuvista taustapaperin valkoisen sävyn ja sijoitin kuvat uudelleen puhtaan valkoiselle taustalle. Papunetin sivuilla kuvat sijoitetaan jälleen valkoiselle taustalle, ja tällä tavoin eri valkoisiin ei tule sävyeroja. Kuvissa, joissa näkyy juna, on kokonaan väritetyt taustat, joten ne poikkeavat muista kuvista. Jätin suuret värialueet vaille yksityiskohtia, koska varasin alueet tekstiä varten. Muihin kuviin tein taustaksi värialueet, joissa ei näy selviä rajoja (kuva 7). Valitsin taustoihin värit verraten niitä muihin kuvan väreihin. Valitsemani värit eivät riitele muiden värien kanssa eivätkä ne vie liikaa huomiota kuvassa. Maalasin värialueet Photoshopin tussisiveltimillä ja häivytyin reunoja saadakseni aikaan käsintehtyyn vaikutelman. Jätin värialueet hyvin vaaleiksi, koska liian tummina ne veivät huomion itse kuvaelementeistä ja koska näyttöjen eri asetukset saattavat tummentaa värejä entisestään. (Liite 1.) Tein viimeiseksi kansikuvan kuvatarinalle yhdistämällä poliisin ja lakikirjaa lukevan tytön kuvat vieretysten ja laittamalla niiden taustalle oman taustaväriinsä.

Kuva 7. Valmis kuva taustavärin kanssa

Maija Ylätupa koosti valmiit kuvat Papunetin kuvakirjatyökalun avulla tarinaan. Tekstit sijoitettiin sivupohjaan pääasiassa alkuperäisten luonnosten yhteydessä tekemäni kuvasuunnitelman mukaisesti. Sain kuitenkin vielä vaikuttaa kuvien kokoon ja tekstikenttien sijaintiin. Muista kuvista taustaltaan poikkeavat junakuvat laitettiin koko ruudun kokoiseksi ja tekstille tehtiin kuvan päälle oma alueensa. Muut kuvat sijoitettiin jakamaan tila tekstin kanssa. Osallistuin myös kuvatarinan äänituotantoon äänitysten ohjaajana, kun Papunetin kanssa aiemminkin yhteistyötä tehnyt opiskelijatoverini tarjoutui tarinan lukijaksi.

3.8 Käyttäjättestaus ja toimeksiantajan palaute

Halusin kuulla käyttäjien mielipiteitä kuvitusten toimivuudesta. Kutsuimme Maija Ylätuvan kanssa kohderyhmään kuuluvia henkilöitä katsomaan kuvaesityksen läpi ja pyysimme heitä kommentoimaan, kuinka he tulkitsivat kuvat. Testiryhmälle jäi hyvin mieleen tekstissä esitetyt asiat ja he sanoivat, että kuvat sopivat tekstiin hyvin. Kyselimme kuva kovalta, mitä niissä tapahtuu, ja ryhmä kertoi kuvien ideat samalla tavalla kuin olin tarkoittanut ne ymmärrettäviksi. Kuudennen sivun pöydän ääressä keskustelevia hahmoja testiryhmä ei tunnistanut heti samoiksi isäksi ja pojaksi, jotka näkyvät aikaisemmissa kuvissa, mutta ymmärsivät kuitenkin kuvassa olevan poika ja isä. Kuvan idean kannalta hahmojen tunnistaminen ei ole kuitenkaan tärkeää, eivätkä hahmot

jää välttämättä mieleen ensimmäisellä katselukerralla. Eräs testaaajista luuli ensin töhrimiskuvassa näkyvän junan olevan meluaita, mutta huomasi kuitenkin toisella katselukerralla sen junaksi. Tämäkään pieni väärinkäsitys ei sinänsä muuta kuvan ideaa lainkaan. Testiryhmä sanoi, että heidän mielestään kuvatarinassa on hyödyllistä tietoa, ja että he suosittelisivat sitä muillekin, myös koulujen käyttöön.

Käyttäjätestauksen jälkeen sain palautetta työstäni Selkokeskuksen suunnittelija Leela Laura Leskelältä. Leskelä sanoi kuvien toimivan erittäin hyvin selkokuvina, ja että hahmojen ilmeet ja eleet ovat hyviä. Leskelä piti junakuvien tunnelmasta, erityisesti töhrimiskuvassa. Hän sanoi myös, että olen ymmärtänyt hyvin selkokuviin kuuluvan pelkistämisen, kun en ole lähtenyt leikittelemään kuvakulmilla liikaa. Papunetin graafinen suunnittelija Päivi Honkonen huomautti, että kannettavan tietokoneen ja pöydän kontrasti kuulustelukuvassa olisi saanut olla suurempi. Muuten kokonaisuus toimii Honkosen mielestä hyvin, ja hän totesi kuvien ja tekstien sopivat hyvin yhteen.

Sain Maija Ylätuvalta palautteen kirjallisena:

”Kuvitus vastaa hyvin tekstin sisältöä, kuvien tyyli ja värit ovat miellyttävät. Junan sotkemiskuva taskulampun valokiiloinen on tunnelmaltaan täydellinen! Erityismaininta siitä! Muutenkin olet tavoittanut kuvituksessa selkeyden ja kuvat ilmentävät vain oleellisia asioita tekstin kannalta, mikä sinällään on sekä selkokuvan että ylipäänsä kohderyhmämme käyttäjien kannalta oleellista. Työskentelytapasi on ollut joustavaa ja olet pysynyt laatimissasi aikatauluissa kadehdittavan tarkasti. Olet myös ollut vahvasti sitoutunut tähän kirjaprojektiin, sillä olet kuvittamistyösi rinnalla osallistunut myös tekstin äänituotannon seuraamiseen ja ohjaukseen.”

”Yhteistyö kaikkineen eri henkilöiden kanssa on sujunut mutkattomasti ja olet aktiivisesti hakenut/vastaanottanut ohjausta niissä asioissa, joissa sitä olet kaivannut. Olet myös osoittanut halusi ottaa kaiken opin irti tästä projektista ehdottamalla myös loppukäyttäjien kuulemista. Loppukäyttäjien eli Papunet-sivuston yhden käyttäjäryhmän edustajat antoivatkin työstäsi loistavaa palautetta ja osoittivat, että olet onnistunut kuvilla ilmaisemaan sen, mitä olit tavoitellut ilmaisevasi.”

4 POHDINTAA

Selkokieleen ja selkojulkaisuihin tutustuminen oli minulle mielenkiintoinen tapa lähestyä kuvitustyötä. Kun työssä yhdistyivät kaksi minulle ennestään melko tuntema-

tonta asiaa, selkokieli ja kuvittaminen, koin työn positiivisella tavalla haasteellisena ja motivaationi oli hyvä koko työn tekemisen ajan. Selkokuvan ominaisuuksien mielessä pitäminen koko työn ajan auttoi pitämään mielessä kuvituksille asetetun päämäärän ja näin helpotti yksittäisten askelten ottamista.

Teoriaosuudessa asetin tavoitteeksi tarkastella kuvituksen teoriaa selkokuvan näkökulmasta, mutta huomasin monissa tapauksissa kuvituksesta kertovan kirjallisuuden keskittyvän asioihin pitkälti jo valmiiksi selkokuvan tavoin. Esimerkiksi tekstin ja kuvan suhteesta lukiessa täytyy kuitenkin palauttaa mieleen selkokuvan vaatima suora viittaus tekstissä esitettyyn asiaan, kun muussa kuvituksessa kuva voi olla jopa hieman aiheen vierestä ja enemmän tulkinnanvarainen. Jos kirjoissa puhuttiin abstraktista taiteesta, jätin sen kokonaan huomiotta, sillä abstraktin taiteen toimimisesta selkokielen käyttäjäryhmissä saisi varmasti kirjoitettua oman tutkielmansa.

Tarinan kertominen kuvituksissa toteutui yksittäisissä kuvissa muttei kokonaisuudessa, koska tekstin aihe on tietopohjainen, eikä siinä synny yhtenäistä koko tekstin läpi kulkevaa tarinaa. Kuvituksissa on kuitenkin jatkuvuutta joissakin kuvissa käytettyjen samojen hahmojen kautta, mikä toivon mukaan luo tuttuutta ja loogisuutta kuvituksiin. Toivon, että hahmot ovat käyttäjien mielestä helposti lähestyttävään oloisia ja persoonallisia, vaikka paljon parantamisen varaakin jäi. Hahmot näyttävät mielestäni melko jäykän oloisilta joissakin kuvissa, minkä johtunee kokemattomuudestani kuvittajana sekä ajanpuutteesta. Kasvojen muodot vaihtelevat mielestäni hahmojen välillä tyyllisesti hieman, mutteivät kuitenkaan häiritsevästi.

Katsoessa muiden kuvittajien töitä tulee tunne, että minäkin osaan piirtää tuolla tavalla, mutta itse tekeminen onkin täysin eri asia. Kuvituskuvassa on mietittävänä sommitelma, elementit, tausta, hahmojen ulkonäkö ja se, mikä on olennaista ja mikä ei. Kun lisätään mahdollinen perspektiivin vaihtelu, hahmojen tunneilmaisuus sekä haluttu tunnelma värikkäytössä, ei kuvittaminen enää tunnukaan yksinkertaiselta. Alussa piirtäminen aiheutti suoranaisesti lievää fyysistä ahdistusta, mutta ilokseni huomasin sen haihtuvan, kun keskityin saamaan viivat oikeille kohdilleen. Jatkossa minun täytyy ottaa tavaksi piirtää paljon mitä tahansa aiheita ja kantaa luonnoskirjaa mukanani kaikkialla. Lisäksi minun täytyy ryhtyä piirtämään suuremmalle paperille ja isompia luonnoksia. Koen olevani piirtämisen opettelussa edelleen vain hieman lähtökuoppia

edempänä, mutta tämän kuvitustyön tekeminen kohotti itsevarmuuttani piirtäjänä roimasti.

Ihmishahmojen piirtäminen oli ollut minulle ennen tätä työtä välttelyn aihe, jonka harjoitteluun turhauduin todella nopeasti. Työn alussa yksi toiveistani oli, että pääsisin piirtämiskammostani eroon, ja voin ilokseni huomata sen toteutuneen. Haastavan työn loppuun saattaminen ja ongelmien läpi puskeminen sai aikaan sen, että uskallan ottaa vastaan vaikeilta tuntuvia töitä myös jatkossa. Kiireinen aikataulu vaikutti työn etenemiseen vahvasti koko projektin ajan, ja huomasin monessa vaiheessa, kuinka olisin voinut tehdä asioita paremmin. Työn piti kuitenkin edetä nopeasti, joten tyydyin vain kirjaamaan havaintoni ylös ja jättämään monet aikaa vaativista parannuksista tekemättä. Projektin alussa kymmenen kuvituskuvan tekeminen kuulosti vähäiseltä opinnäyte-työksi, mutta työn edetessä huomasin, kuinka aikaa vievää kuvien tekeminen tosiasias-assa oli. Laitimani aikataulu helpotti työn sujuvuutta todella paljon, ja pysyinkin aika-aulussa hyvin.

Olin lisännyt nuorten paitoihin kahdessa kuvassa pienet piirroskuviot tuomaan elävyyttä yksiväristen vaatteiden joukkoon. Ohjaajani Antti Halonen pohti kuvien valmistuttua sitä, ovatko paidoissa esiintyvät kuviot liian symbolisia tai harhaanjohtavia. Kuvien taustoina olevien värialueiden reunat toivat hänen mielestään kuviin hieman liikaa rauhattomuutta. Myös poliisin hihamerkki ja lakikirja olisivat Halosen mukaan voineet olla realistisemmän näköisiä väärinkäsitysten välttämiseksi. Testiryhmä ja Papunetin henkilökunta eivät kiinnittäneet näihin asioihin huomiota, joten toivon mukaan ne eivät aiheuta käyttäjissä hämmennystä. Myös Halonen nosti esiin junan töh-
rimiskuvan positiivisella tavalla, joten kyseinen kuva vaikutti olevan kaikkien suosikki. Kuva oli myös kaikkein vaikein toteuttaa, joten olen tyytyväinen, kun se toimii.

Selkokielen eri osa-alueista saadaan lisää tietoa erilaisten käyttäjätiestien kautta, ja myös tässä työssä käyttäjäkokemuksen merkitys osoittautui tärkeäksi. Oli mukava kuulla, että käyttäjät ymmärsivät kuvien idean ja että he kokivat kuvatarinan hyödylliseksi itselleen ja muille. Myös toimeksiantajalta saatu palaute oli positiivista ja ilahduin kuullessani, että kuvat toimivat selkokuvituksina. Huoleni kuvakulmien yksitoikkoisuudesta osoittautui siis aiheettomaksi. Yhteydenpito Papunetin kanssa oli koko työn ajan jouhevaa, ja yhteistyö sujui mainiosti. Koen oppineeni työstä paljon ja odotan innolla uusia kuvitusprojekteja.

LÄHTEET

Ahjopalo-Nieminen, T. 1999. Kuvittajan keinot. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Arnkil, H. 2007. Värit havaintojen maailmassa. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.

Crilley, M. 2011. How to Draw Babies, Teens, & Adults. Saatavissa:
<http://www.youtube.com/watch?v=bBoa8TAy65s&feature=fvwp&NR=1> [viitattu 9.3.2012].

Hatva, A. 1993. Kuvittaminen. Helsinki: Rakennustieto Oy.

Itkonen, M. 1999. Typoteesejä. Tarkan typografian opas. Helsinki: RPS-yhtiöt.

Itten, J. 2004. Värit taiteessa. 4. muuttamaton painos. Helsinki: Kustannus Oy Taide.

Malin, A. 2005. Suomessakin on heikkoja lukijoita. Teoksessa Toisin sanoen: selkokielen teoriaa ja käytäntöä, toim. Leealaura Leskelä ja Hannu Virtanen, s. 15–31. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Mitä on selkokieli? Selkokeskus. Saatavissa:
http://papunet.net/selkokeskus/fileadmin/tiedostot/muut/Selko20diaa_2012.pdf [viitattu 7.2.2012].

Oja, O. 1957. Piirtämisen taito. Helsinki: WSOY.

Papunet-verkkopalveluyksikkö. Saatavissa: <http://papunet.net/yksikko/papunet-yksikko.html> [viitattu 18.2.2012].

Sainio, A. 1994a. Selkokielen nykytilanne. Teoksessa Selkoa selkokielestä, toim. Ari Sainio, s. 11–19. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy.

Sainio, A. 1994b. Selkokuvasta. Teoksessa Selkoa selkokielestä, toim. Ari Sainio, s. 109–104. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy.

Sainio, A. 2000. Teksti, joka rakastaa lukijaansa. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Sinkkonen, I., Kuoppala, H., Parkkinen, J. & Vastamäki, R. 2006. Käytettävyyden psykologia. 3., uudistettu painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Teoriaa. Saatavissa: <http://papunet.net/selkokeskus/teoriaa/> [viitattu 28.2.2012].

Toivanen, A. 2012. Värien käytön tarkoitukset. Saatavissa: <http://www.graafinen.com/suunnittelu/varien-kayton-tarkoitukset/> [viitattu 11.3.2012].

Trygg, B. 2005. Graafinen kommunikointi. Esineet, kuvat ja symbolit puhetta tukevassa ja korvaavassa kommunikoinnissa. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Vinni, I. & Sainio, A. 2000. Selkokielisten ja yleiskielisten tekstien ymmärtäminen kehitysvammaisilla. Teoksessa Teksti, joka rakastaa lukijaansa, toim. Ari Sainio, s. 66–75. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Virtanen, H. 2009. Selkokielen käsikirja. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Virtanen, H. Haastattelu 17.2.2012. Helsinki: Papunet.

Wigan, M. 2007. Sequential images. Lausanne: AVA Publishing SA.

Kuvat ja niihin liittyvät tekstit.

Sivu 1

Lait ovat yhteiskunnassa elämisen pelisääntöjä.
Ne määrittelevät, mitä saa tehdä ja mitä ei saa tehdä.

Lait myös määrittelevät ihmisille oikeuksia ja velvollisuuksia. Ihmisillä on oikeus esimerkiksi yksityisyyden ja omaisuuden suojaan. Yksityisyyden suoja tarkoittaa esimerkiksi sitä, että muut eivät saa lukea vain sinulle osoitettuja viestejä. Kukaan ei myöskään saa vahingoittaa toista ihmistä kiusaamalla tai pahoinpitelemällä häntä.

Kirjesalaisuuden rikkominen tai toisen ihmisen kiusaaminen tai pahoinpitys ovat rikoksia, joista voi seurata rangaistus.

Omaisuuuden suoja tarkoittaa, että toisten ja yhteiskunnan yhteistä omaisuutta pitää kunnioittaa. Toisen omaisuutta ei saa ottaa ilman lupaa eli varastaa. Sitä ei myöskään saa rikkoa tai tuhota. Varastamisesta tai rikkomisesta seuraa vahingon korvaaminen eli aiheutuneiden kulujen maksaminen.

Tavaran tai omaisuuden lainaaminen sen sijaan on sallittua ja usein järkeväkin.
Lainaaminen tarkoittaa, että sovit yhdessä tavaran omistajan kanssa, mitä lainaat ja milloin palautat lainasi.

Rikoksen seuraamukset

Jos olet alle 15-vuotias, vanhempasi ovat vastuussa siitä, mitä teet. Jos olet tehnyt rikoksen, poliisi kertoo siitä vanhemillesi ja sosiaaliviranomaisille.

Vanhempasi joutuvat maksamaan vahingon, jonka olet aiheuttanut.

Vanhempasi myös huolehtivat, että sinä et tee uutta rikosta.

Suomen lain mukaan alle 15-vuotiasta ei tuomita vankilaan. Jos kuitenkin jatkat rikosten tekemistä, voit joutua koulukotiin. Siellä sinua autetaan pois rikollisesta elämästä.

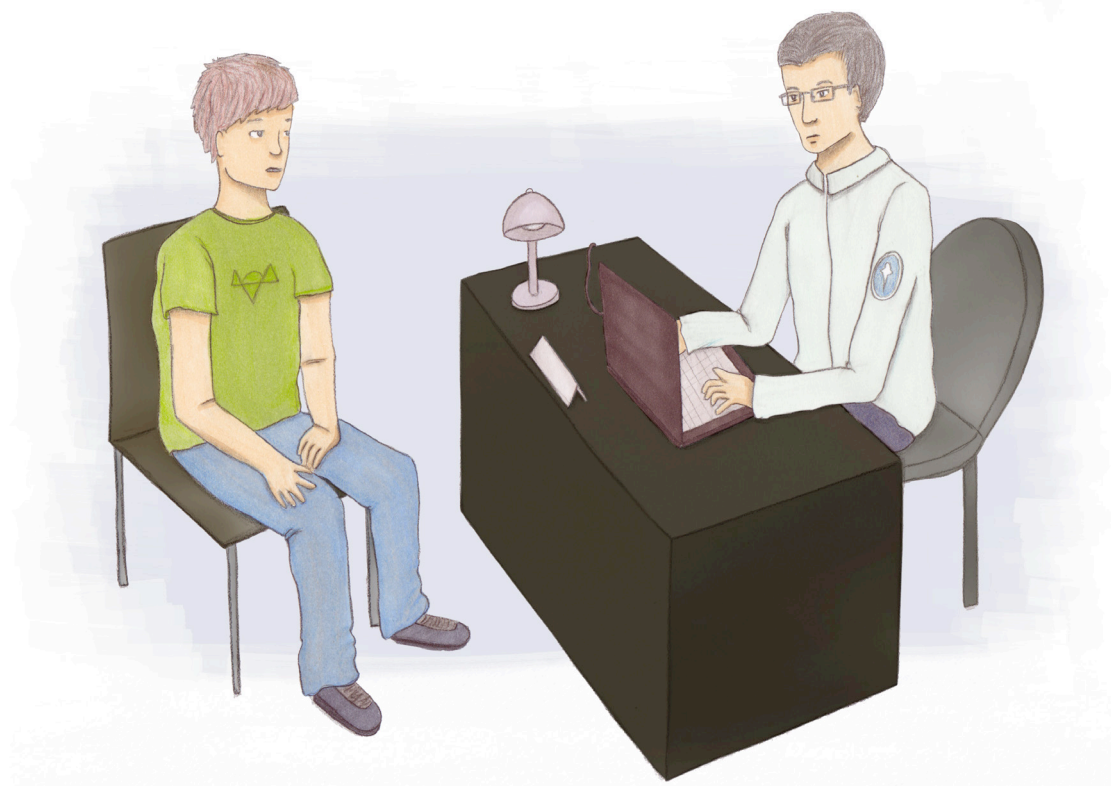
Yli 15-vuotiaana jokainen suomalainen on itse vastuussa rikoksestaan. Jos teet rikoksen, saat tuomion ja kärsit itse rangaistuksen. Se voi olla sakkoja tai vankeutta. Olet myös itse velvollinen maksamaan vahingonkorvauksia viimeistään sitten, kun olet työssä ja saat palkkaa. 15–18-vuotiaat nuoret saavat kuitenkin yleensä lievempiä rangaistuksia kuin aikuiset.

Kun olet yli 18-vuotias, olet täysi-ikäinen. Rikosten rangaistukset ovat täysi-ikäisille ankarampia kuin nuorille. Vankeustuomiosta tulee aina merkintä rikosrekisteriin, samoin yleensä sakoista. Rikosrekisteri on luettelo, johon on koottu rangaistuksia saaneiden ihmisten nimet ja rikokset. Nimi rikosrekisterissä estää saamasta tiettyjä työpaikkoja.

Rikosasioita voidaan ratkoa myös ilman oikeudenkäyntiä eli sovittelemalla. Tällöin rikoksen uhri ja tekijä voivat keskenään sopia, miten vahingonteko korvataan. Useimmiten rikoksen tekijä korvaa aiheuttamansa vahingon rahalla tai työllä.

Jos joudut rikoksen uhriksi

Jos joudut rikoksen uhriksi, ilmoita asiasta välittömästi poliisille. Voit soittaa numeroon 112 tai käydä poliisilaitoksella, jossa kirjataan rikosilmoitus.

Sen jälkeen poliisi alkaa selvittää rikoksen tapahtumia ja vahinkoja sekä yrittää ottaa kiinni tekijän. Tietojen saamiseksi poliisi kuulustelee rikoksen uhria eli sinua.

Poliisi kuulustelee myös mahdollisia silminnäköjiä ja rikoksen tekijää.

Rikosasian käsittelyn ajaksi voit saada tukihenkilön sekä apua oikeusavustajalta. Jos rikos jää painamaan mieltäsi, älä jää yksin miettimään sitä. Hae apua esimerkiksi terveyskeskuksesta, sosiaalitoimistosta tai Rikosuhripäivystyksestä.